

Készült a
Tolna Megyei Önkormányzat
megbízásából

Tolna Megye Területfejlesztési Programja

- KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS -

2014. február

PESTTERV

1085. Budapest, Kőfaragó u.9.
Tel: 267 05 08, 267 70 78 Fax: 266 75 61
e-mail: pestterv@pestterv.hu
www.pestterv.hu

A Tolna megyei Önkormányzat megbízásából készítette:

PESTTERV

Pest Megyei Terület-, Település-, Környezet Tervező és Tanácsadó Kft.

Műterem: 1085 Budapest, Kőfaragó u. 9. IV. emelet

Telefon: (+36-1) 2670508, 2677078 Telefax: (+36-1) 2667561

e-mail: pestterv@pestterv.hu;

www.pestterv.hu

**A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS ELKÉSZÍTÉSÉBEN KÖZREMŰKÖDŐK
NÉVSORA:**

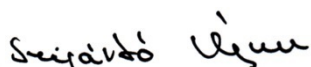
Károlyi János
területrendező vezető tervező

szakképesítés: okl. geográfus,
okl. térinformatikai szakmérnök
építész kamarai névjegyzéki szám: 13-1017
tervezői jogosultság: TR1

Schuchmann Péter
területrendező vezető tervező

szakképesítés: okl. táj- és kertépítész
mérnök, okl. városépítési- városgazdasági
szakmérnök
építész kamarai névjegyzéki szám: 01-5068
tervezői jogosultság: TR1, TK

Szijártó Ágnes
tervező

szakképesítés: tájrendező és kertépítő
mérnök

Ügyvezető igazgató:

Schuchmann Péter

Budapest-Szekszárd, 2014. február

TARTALOMJEGYZÉK

1. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS KIDOLGOZÁSÁNAK ISMERTETÉSE.....	5
1.1. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS TEMATIKÁJA	5
1.2. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS KIDOLGOZÁSÁNAK FOLYAMATA, KAPCSOLÓDÁSA A TERVEZÉSI FOLYAMATHOZ	6
1.3. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS SORÁN TETT JAVASLATOK HATÁSA A VÉGLEGES PROGRAM ALAKULÁSÁRA	6
1.4. A KÖRNYEZET VÉDELMEÉRT FELELŐS SZERVEK ÉS AZ ÉRINTETT NYILVÁNOSSÁG BEVONÁSA, A VÉLEMÉNYEK FIGYELEMBE VÉTELE.....	7
<i>Információhoz való hozzáférés</i>	7
1.5. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉSHEZ FELHASZNÁLT INFORMÁCIÓK LEÍRÁSA ÉS JELLEMZÉSE	8
2. A FENNTARTHATÓSÁGI ÉRTÉKREND ÉRVÉNYESÍTÉSE.....	9
3. TOLNA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA KÖRNYEZETI HATÁSAINAK, KÖVETKEZMÉNYEINEK FELTÁRÁSA.....	16
3.1. TOLNA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA KIDOLGOZÁSÁNAK INDOKOLTSÁGA, CÉLJA, TARTALMÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ ISMERTETÉSE, KIEMELVE A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS SZEMPONTJÁBÓL FONTOS ELEMÉKET	16
3.2. A PROGRAM CÉLRENDSZERÉNEK ÖSSZEVETÉSE A KÖZÖSSÉGI, AZ ORSZÁGOS ILLETVE MEGYEI SZINTEN KITŰZÖTT KÖRNYEZET- ÉS TERMÉSZETVÉDELMI, VALAMINT VÍZGAZDÁLKODÁSI CÉLOKKAL	21
<i>Illeszkedés a Nemzeti Fejlesztés 2030 program környezeti prioritásaihoz</i>	21
<i>Illeszkedés a Nemzeti Vidékstratégia 2020 környezeti céljaihoz</i>	23
<i>Illeszkedés a III. Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP-III 2009-2014) céljaihoz</i>	25
3.3. A TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM ÖSSZEVETÉSE MÁS RELEVÁNS TERVEKKEL, KONCEPCIÓKKAL	31
<i>Tolna Megye Területrendezési Terve</i>	31
<i>Tolna Megye Környezetvédelmi Programja 2000</i>	31
3.4. A VÁLTOZATOK KÖZÖTTI VÁLASZTÁSOK.....	31
4. TOLNA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA KÖRNYEZETI HATÁSAINAK VIZSGÁLATA	32
4.1. A PROGRAM CÉLJAINAK KÖRNYEZETI SZEMPONTÚ KONZISZTENCIA VIZSGÁLATA, AZ ESETLEGES ELLENTMONDÁSOK FELTÁRÁSA.....	32
4.2. A JELENLEGI KÖRNYEZETI ÁLLAPOT RELEVÁNS, A PROGRAM TARTALMÁVAL ÖSSZEFÜGGÉSBEN LÉVŐ ELEMÉINEK ISMERTETÉSE	35
<i>Környezeti jellemzők azonosítása, melyekre a területfejlesztési program hatással lehet</i>	35
<i>A környezeti állapot egyéb jellemzőinek leírása - terhelhetőség</i>	38
<i>A területfejlesztési koncepció illetve a program megalapozása, illetve a célok kidolgozása során feltárt környezeti konfliktusok elemzése, értékelése, és a környezeti állapot várható alakulása abban az esetben, ha a programban megfogalmazott javaslatok nem valósulnának meg</i>	39

4.3. A PROGRAM CÉLJAINAK ÉS PRIORITÁSAINAK MEGVALÓSULÁSÁVAL KÖZVETVE VAGY KÖZVETLENÜL KÖRNYEZETI HATÁST KIVÁLTÓ TÉNYEZŐK, OKOK FELTÁRÁSA	39
<i>A természeti erőforrások igénybevételét vagy környezetterhelést kiváltó tényezők.....</i>	40
<i>Közvetett módon környezeti következménnyel járó társadalmi, gazdasági folyamatokat kiváltó tényezők</i>	41
4.4. A FEJLESZTÉSI PROGRAM CÉLJAINAK MEGVALÓSULÁSA ESETÉN VÁRHATÓ, A KÖRNYEZETET ÉRŐ HATÁSOK, KÖVETKEZMÉNYEK ELŐREJELZÉSE	41
<i>Jól azonosítható környezet igénybevétel illetve hatások</i>	41
<i>Közvetett módon hatást kiváltó tényezők.....</i>	42
4.5. A KÖRNYEZETI KÖVETKEZMÉNYEK ALAPJÁN A TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM ÉRTÉKELÉSE	47
5. A TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM MEGVALÓSULÁSA KÖVETKEZTÉBEN VÁRHATÓAN FELLÉPŐ KÁROS HATÁSOK ELKERÜLÉSÉRE A PROGRAMBAN JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK HATÉKONYSÁGÁNAK ÉRTÉKELÉSE, TOVÁBBI SZÜKSÉGES INTÉZKEDÉSEK	49
5.1. A PROGRAMBAN SZEREPLŐ KÖRNYEZETI INTÉZKEDÉSEK ÉRTÉKELÉSE.....	49
5.2. JAVASLAT SZÜKSÉGES KÖRNYEZETI SZEMPONTÚ INTÉZKEDÉSEKRE	49
6. JAVASLAT A MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM ÁLTAL BEFOLYÁSOLT MÁS TERVEKBEN FIGYELEMBE VEENDŐ KÖRNYEZETI SZEMPONTOKRA, INTÉZKEDÉSEKRE	53
7. A PROGRAMBAN SZEREPLŐ MONITOROZÁSI JAVASLATOK ÉRTÉKELÉSE	55
8. ÖSSZEFOGLALÁS.....	56

1. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS KIDOLGOZÁSÁNAK ISMERTETÉSE

1.1. A környezeti értékelés tematikája

A tematika 2/2005. (I. 11.) Korm. rendeletben meghatározott érintett szervek részére megküldésre került, biztosítva számukra a jogszabályban előírt 30 napos véleményezési határidőt.

A tematika az alábbi tartalommal került megküldésre egyeztetésre:

1. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS KIDOLGOZÁSÁNAK ISMERTETÉSE

- 1.1. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS TEMATIKÁJA
- 1.2. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS KIDOLGOZÁSÁNAK FOLYAMATA, KAPCSOLÓDÁSA A TERVEZÉSI FOLYAMATHOZ
- 1.3. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS SORÁN TETT JAVASLATOK HATÁSA A VÉGLEGES PROGRAM ALAKULÁSÁRA
- 1.4. A KÖRNYEZET VÉDELMEÉRT FELELŐS SZERVEK ÉS AZ ÉRINTETT NYILVÁNOSSÁG BEVONÁSA, A VÉLEMÉNYEK FIGYELEMBE VÉTELE
- 1.5. A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉSHEZ FELHASZNÁLT INFORMÁCIÓK LEÍRÁSA ÉS JELLEMZÉSE

2. A FENNTARTHATÓSÁGI ÉRTÉKREND ÉRVÉNYESÍTÉSE

3. TOLNA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA KÖRNYEZETI HATÁSAINAK, KÖVETKEZMÉNYEINEK FELTÁRÁSA

- 3.1. TOLNA MEGYE ÚJ TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA KIDOLGOZÁSÁNAK INDOKOLTSÁGA, CÉLJA, TARTALMÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ ISMERTETÉSE, KIEMELVE A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS SZEMPONTJÁBÓL FONTOS ELEMÉKET
- 3.2. A PROGRAM CÉLRENDSZERÉNEK ÖSSZEVETÉSE A KÖZÖSSÉGI, AZ ORSZÁGOS ILLETVE MEGYEI SZINTEN KITŰZÖTT KÖRNYEZET- ÉS TERMÉSZETVÉDELMI, VALAMINT VÍZGAZDÁLKODÁSI CÉLOKKAL
- 3.3. A PROGRAM ÖSSZEVETÉSE MÁR RELEVÁNS TERVEKKEL, KONCEPCIÓKKAL
- 3.4. A VÁLTOZATOK KÖZÖTTI VÁLASZTÁSOK

4. TOLNA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA KÖRNYEZETI HATÁSAINAK VIZSGÁLATA

- 4.1. A PROGRAM RÉSZCÉLJAINAK KÖRNYEZETI SZEMPONTÚ KONZISZTENCIA VIZSGÁLATA, AZ ESETLEGES ELLENTMONDÁSOK FELTÁRÁSA
- 4.2. A JELENLEGI KÖRNYEZETI ÁLLAPOT RELEVÁNS, A PROGRAM TARTALMÁVAL ÖSSZEFÜGGÉSBEN LÉVŐ ELEMINEK ISMERTETÉSE
Környezeti jellemzők azonosítása, melyekre a Program hatással lehet
A környezeti állapot egyéb jellemzőinek leírása - terhelhetőség
A program megalapozása, illetve a célok kidolgozása során feltárt környezeti konfliktusok elemzése, értékelése, és a környezeti állapot várható alakulása abban az esetben, ha a programban megfogalmazott javaslatok nem valósulnának meg
- 4.3. A PROGRAM CÉLJAINAK MEGVALÓSULÁSÁVAL KÖZVETVE VAGY KÖZVETLENÜL KÖRNYEZETI HATÁST KIVÁLTÓ TÉNYEZŐK, OKOK FELTÁRÁSA
A természeti erőforrások igénybevételét vagy környezetterhelést kiváltó tényezők
Közvetett módon környezeti következménnyel járó társadalmi, gazdasági folyamatokat kiváltó tényezők
- 4.4. A PROGRAM CÉLJAINAK ÉS PRIORITÁSAINAK MEGVALÓSULÁSA ESETÉN VÁRHATÓ, A KÖRNYEZETET ÉRŐ HATÁSOK, KÖVETKEZMÉNYEK ELŐREJELZÉSE
Jól azonosítható környezet igénybevétel illetve hatások
Közvetett módon hatást kiváltó tényezők
- 4.5. A KÖRNYEZETI KÖVETKEZMÉNYEK ALAPJÁN A PROGRAM ÉRTÉKELÉSE

5. A PROGRAM MEGVALÓSULÁSA KÖVETKEZTÉBEN VÁRHATÓAN FELLÉPŐ KÁROS HATÁSOK ELKERÜLÉSÉRE A PROGRAMBAN JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK HATÉKONYSÁGÁNAK ÉRTÉKELÉSE, TOVÁBBI SZÜKSÉGES INTÉZKEDÉSEK

5.1. A PROGRAMBAN SZEREPLŐ KÖRNYEZETI INTÉZKEDÉSEK ÉRTÉKELÉSE

5.2. JAVASLAT SZÜKSÉGES KÖRNYEZETI SZEMPONTÚ INTÉZKEDÉSEKRE

6. JAVASLAT A MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM ÁLTAL BEFOLYÁSOLT MÁS TERVEKBEN FIGYELEMBE VEENDŐ KÖRNYEZETI SZEMPONTOKRA, INTÉZKEDÉSEKRE

7. A PROGRAMBAN SZEREPLŐ MONITOROZÁSI JAVASLATOK ÉRTÉKELÉSE

8. ÖSSZEFOGLALÁS

1.2. A környezeti értékelés kidolgozásának folyamata, kapcsolódása a tervezési folyamathoz

A Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV) jogi alapját a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról jelenti. A jogszabály 1. melléklete szerint az 1996. évi XXI. tv. 23. § (1) bekezdés alapján készülő területi tervek, így a megyei területfejlesztési programokra is környezeti vizsgálatot kell készíteni. A környezetvédelmi törvény szerinti vizsgálati elemzésnek különösen a következőkre kell kiterjednie (KVT 44. § (1)):

- a) a tervezett előírások, intézkedések mennyiben befolyásolják, illetőleg javíthatják a környezet állapotát;
- b) a tervezett intézkedések elmaradása esetén milyen kár érheti a környezetet, illetőleg a lakosságot;

Az SKV eljárás megindítása egybeesett a vizsgált területfejlesztési program egyeztetésre szánt változatának elkészültével, biztosítva ezáltal, hogy a környezeti vizsgálatban megfogalmazott javaslatok beépülhessenek a vizsgálat alá vont készülő dokumentumba, megteremtve ezzel a megyei területfejlesztési program és a környezeti vizsgálat közötti oda-visszacsatolást.

1.3. A környezeti értékelés során tett javaslatok hatása a végleges program alakulására

A fenti bekezdésben ismertetetteknek megfelelően a környezeti értékelés során tett javaslatok a környezeti értékelés egyeztetésre került munkaanyagának elkészülte és az egyeztetési folyamat lezárulta, illetve a területfejlesztési program elfogadása közötti időszakban, tehát 2014 márciusa folyamán érvényesíthetők a területfejlesztési program anyagában.

A tervezett tematika megküldésre, véleményeztetésre került a jogszabályban előírt szakhatóságok, érintettek számára. A környezeti értékelés egyeztetési eljárása egybeesik a megyei területfejlesztési program társadalmasításával. A környezeti értékelésben

megfogalmazott javaslatok beépítésére tehát lesz mód a program egyeztetésével egyidőben, a program véglegesítését megelőzően.

1.4. A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása, a vélemények figyelembe vétele

A vonatkozó 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet melléklete szerinti körben megküldésre került a környezeti értékelés tervezett tematikája, ezzel az érdekelt szervek bevonása az előírásoknak megfelelően megtörtént. A tematika kapcsán véleményezésre felkért államigazgatási szervektől egyetlen vélemény vagy észrevétel sem érkezett a határidő lejártáig. Így az előzetesen javasolt tematika mentén elkészült környezeti értékelés kerül egyeztetésre a vonatkozó jogszabályban előírt körben és módon.

Információhoz való hozzáférés

A nyilvánosság érintett részének meghatározása

A megyei területfejlesztési program készítéséhez kapcsolódó környezeti vizsgálat Tolna megye területére terjed ki. Az érintett nyilvánosság a megyei környezet- és természetvédő szakmai, érdekképviselői és társadalmi szervezetek, a környezeti és vidékfejlesztési ügyekkel foglalkozó más szervezetek és intézmények továbbá a megye lakossága.

Honlap

A környezeti értékelés egyeztetési dokumentációja, a megyei területfejlesztési program társadalmasítási dokumentációja és az eljárással összefüggő összes nyilvános dokumentum közzétételre került a Tolna Megyei Önkormányzat hivatalos honlapján. /www.tolnamegye.hu/.

Papír alapú hozzáférés

Nyomtatott dokumentációk megtekintése a Tolna Megyei Önkormányzat Hivatala 7100 Szekszárd, Szent István tér 11-13. hivatali helyiségében lehetséges munkaidőben.

Aktív tájékoztatás

A környezeti értékelés nyilvánosságra hozataláról a megyei önkormányzat honlapján közlemény jelent meg.

Általános véleményadási lehetőség

A honlapon a munka aktuális anyagai elérhetőek, velük kapcsolatban bárki véleményt és észrevételt küldhetett a Tolna Megyei Önkormányzat Hivatalához írásban. A vélemények és észrevételek megadására a nyilvánosságra hozatal időpontjától legalább 30 nap határidő állt rendelkezésre.

A beérkező társadalmi vélemények figyelembevétele

A határidőre beérkezett véleményeket feldolgoztuk és a vizsgálatban résztvevő szakértők azokat figyelembe vették a dokumentációk véglegesítésekor. Az érintett nyilvánosság bevonása érdekében az elkészült tematika és az egyeztetési anyag véleményezésre felkerült a megye honlapjára, és közvetlenül is kiküldésre került a - jogszabály szerint - "környezet védelemért felelős szervek"-nek.

1.5. A környezeti értékeléshez felhasznált információk leírása és jellemzése

A környezeti vizsgálat a Tolna Megyei Önkormányzati Hivatal Területfejlesztési Osztály által rendelkezésre bocsájtott dokumentáció, háttér tanulmányok, vizsgálatok, munkaközi anyagok, digitális térinformatikai adatbázis és a nyilvános tanulmányok, jelentések, fejlesztési stratégiák alapján készült. A környezeti vizsgálatban felhasználtuk továbbá a területfejlesztési koncepcióhoz készült részletes helyzetfeltáró vizsgálatok dokumentációját is.

Felhasznált tanulmányok, programok, stratégiák:

- Tolna Megye Környezetvédelmi Programja, 2000
- Dél-dunántúli Operatív Program, 2007
- Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia (NFFS), 2007
- Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS), 2007
- Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP-III, 2009-2014)
- Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) társadalmassítási változat, 2012
- Nemzeti Vidékstratégia (NVT), 2012

A környezeti vizsgálat természeténél, korlátainál fogva nem végez újabb adatgyűjtést. A rendelkezésre álló idő és erőforrások arra terjednek ki, hogy a meglévő anyagokat elemezzük. Az SKV keretében tehát a meglévő adatok vizsgálata, a különböző elfogadott fejlesztési koncepciók, stratégiák szempontrendszerének és a területfejlesztési program fenntarthatóságának és környezeti megfelelőségének vizsgálata történik, történt meg.

2. A FENNTARTHATÓSÁGI ÉRTÉKREND ÉRVÉNYESÍTÉSE

A megyei területfejlesztési program környezeti teljesítményének értékeléséhez olyan elemzési-értékelési módszertant alkalmazunk, amely feltárja, hogy a programban kijelölt fejlesztéseknek, beavatkozásoknak, projekteknek milyen közvetlen vagy közvetett kihatása lehet a környezetre, milyen környezeti hatások várhatók, illetve milyen természetűek és kiterjedésűek a várható hatások. A fenntarthatósági értékrend a fenntartható mezőgazdasággal, vidékfejlesztéssel, gazdaságfejlesztéssel és foglalkoztatással, valamint környezetvédelemmel kapcsolatos szemléletmódot, ellenőrzési kritériumokat, viszonyítási alapot kívánja rögzíteni. Vizsgáljuk, hogy van-e lehetőség megelőzni, vagy csökkenteni a várható hatásokat. Az elemzés arra a korábban elfogadott, regionális területfejlesztési operatív programok esetében sikerrel alkalmazott módszerre épít, hogy a területfejlesztési politika stratégiai szintjét (céljait és prioritásait) egy fenntarthatósági értékrendhez viszonyítjuk. A fenntarthatósági értékrend négy alappillére:

- A.) törekvés a térségi autonómiára
- B.) más térségek iránti felelősségvállalás
- C.) a térség megújuló képességének biztosítása
- D.) fenntartható térhasználat

A négy pillér keretei között fogalmaztuk meg a területfejlesztési politika 16 kritériumból álló értékrendjét, amely a következő:

A. Minél nagyobb fokú térségi autonómiára való törekvés

A1 A térség erőforrásainak fenntartható hasznosítása

- a) **Erőforrások védelme** A megye területi rendszerében erőforrásnak minősül minden közvetlen anyagi vonatkozásokkal (vagyon és jövedelmi viszonyokkal) összefüggésbe hozható társadalmi, gazdasági, környezeti erőforrás: Ásványkincsek, abiotikus megújuló energiahordozók (szoláris, vízenergia és geotermikus energia), biomassza produkció, termőterületek, kulturális és természeti örökség, termeléshez és szolgáltatáshoz szükséges tudás, munkaerő, infrastruktúra.
- b) **Erőforrások folyamatos feltárása** Fontos a kor kihívásaihoz és technológiai színvonalához igazodva a megye erőforrásainak folyamatos számbavétele, új erőforrás potenciálok azonosítása és hasznosítás (pl. megújuló energiák kinyerése, új ásványkincs-vagyon feltárása, a vidékies térségek felértékelődő rekreációs potenciáljának hasznosítása, a hagyományos termelési rendszerekkel előállított termékek iránti kereslet növekedésével e rendszerek újjáélesztése).
- c) **Erőforrások hasznosításának hatékonyságnövelése**

A2 Stabil és kiegyensúlyozott külső erőforrás felhasználás

- a) **Törekvés a külső erőforrások igénybevételének minimalizálására:** A megyei stabilitást és a globális gazdaság káros következményeihez (térségi adottságoiktól független termelési rendszerek: idegen nyersanyagokkal vagy idegen munkaerővel történő termelés vagy

hatalmas méreteket öltő mobilizáció) való hozzájárulás minimalizálását szolgálja a külső erőforrásoknak csak indokolt mértékben való igénybevétele.

- b) **Termelj helyben, fogyassz helyben ösztönzése**
- c) **Tudatos fogyasztás** (térség adottságaihoz, esetleg hagyományaihoz illesztett magatartásformák ösztönzése a globális fogyasztói elvárásokkal szemben)
- d) A mindenkori aktuális **megyei adottságokra** épülő, a megye erőforrásait hasznosító a térség gazdaságának és társadalmának igényeit szolgáló gazdasági termelés ösztönzése.
- e) A **megyén belüli pénzügyi erőforrásokat** és döntéshozatalt igénylő befektetések preferálása. Ha a befektetések nem külső, hanem belső erőforrásokra támaszkodnak, a befektetésekkel kapcsolatos döntések nem a megyén kívül születnek meg, így sokkal nagyobb esélye van a térség adottságaihoz illeszkedő, a térség erőforrásait fenntartható módon hasznosító termelésnek.
- f) **Törekvés a más megyékkel, térségekkel való stabil és kiegyensúlyozott erőforrásáramra.** Ha a más megyékkel, térségekkel fennálló gazdasági és társadalmi kapcsolatok kiszámíthatóvá, tervezhetővé válnak, ha a kölcsönösség jelét mutatják, azaz amikor a megyék képesek szolgáltatni egymás számára, munkamegosztást kialakítani egymás között. (Pl. egy központi, kritikus tömeget megjeleníteni képes térség gondoskodik egy periférikusabb térség humán erőforrásának képzéséről, cserébe a periférikus térség természet közeli termelési módokkal előállított termékeket nyújt, vagy egy térség társadalma számára más térségekben található a népszerű, rekreációs helyszínek, de a stabilitás miatt ismerik a rekreációs térség társadalmát, így kulturális gazdasági kapcsolatok is kialakulhatnak, ismeri a környezetét, így mint a sajátját óvja.)

A3 A társadalmi-gazdasági tevékenységek által gerjesztett folyamatok és áramok minél tartósabban a megyén belül tartása

- a) **Jövedelemáramlás és tőke minél hosszabban a térségen belül tartása.** A megtermelt jövedelmek, lehetőleg a térségen belül kerüljenek elköltésre, illetve a térségből származó tőke lehetőleg a megyén belüli befektetésekbe vándoroljon. Természetesen olyan befektetésekbe, melyek a térség erőforrásait fenntartható módon hasznosítják, illeszkednek a megyei, területi adottságokhoz. A megyei gazdaság stabilitásához járul hozzá, ha jövedelemkiáramlás mérsékelt, ill. ha a befektetések nem külső, hanem belső erőforrásokra támaszkodnak, a befektetésekkel kapcsolatos döntések nem a megyén kívül születnek meg.
- b) **A tudás és az információáramlás minél hosszabban a megyén belüli tartása.** A térség tudása a térségben hasznosuljon, itt váljon erőforrássá, ne más térségekben, miáltal erőforrás veszteséget okozna. Ha a tudást át tudják adni a térségen belüli szereplők egymásnak, és az információk csak akkor hagyják el a térséget, ha már a lehető legjobban hasznosulnak, akkor ez megvalósulhat. Pl. a térség oktatásában részt vevők a térség fiatal generációnak adják át a tudást (ezáltal nagyobb garanciát kap az is, hogy ez a tudás tartalmazni fogja a hely-specifikus ismereteket, a helyi környezeti-társadalmi rendszerek működésével kapcsolatos ismereteket és helyi értékek iránti felelősséget is), ne kelljen máshol hasznosítani ismereteiket, vagy a térség képzett termelőereje, a térségben tudja hasznosítani ismereteit, itt végezzen munkát, itt váljon erőforrássá a tudása, vagy az helyben kialakult innováció, először helyben hasznosuljon, csak aztán más megyében, hiszen így válhat igazi versenyképességet jelentő erőforrássá.

- c) **Az anyagáramok minél hosszabban a megyén belül tartása.** A helyi vagy nem helyi erőforrásokon alapuló termelést követően a térség terményei és termékei minél később minél feldolgozottabb módon hagyják el a területet.
- d) **Az energiaáramok minél hosszabban a tervezési területen belül tartása.** A térségből származó energia minél nagyobb mértékben a térségben hasznosuljon, a térség energiaellátását minél nagyobb mértékben más térségek erőforrásai nélkül, a helyi adottságokhoz illeszkedő módon elégítse ki. *(Ez nem vonatkozik az atomerőműben megtermelt energiára, mely országos hasznosulású)*
- e) **A megye és a kistérségek gazdasági szereplői és társadalma közötti kapcsolatok erősítésének ösztönzése.** A gazdasági szereplők egymásközi és a társadalommal való kapcsolatainak elmélyítése lehetővé teszi a térségen belüli kereskedelem és munkaerő piac kibontakozását, bátorítja az erőforrások térségen belüli áramlását, valamint a térségi társadalmi és gazdasági igényekhez igazított szolgáltatás, termelés és fogyasztói kultúra kialakulását.

A4 Autonóm közösségi döntéshozatal

- a) **A megye saját közösségi döntéshozatali kompetenciáinak növelése.** Fenntartható térség nincs, ha az adott térségnek nincs bizonyos fokú döntéshozatali kompetenciája saját közügyeinek, társadalmi és gazdasági folyamatainak szabályozása felett. A térség döntéshozatal felelőssége csak saját kompetenciájáig terjed.
- b) **A térségen belüli egyes közösségek döntéshozatali kompetenciáinak harmonikus növelése.** A megyei szintek alatt, a jelenleg a településekben (későbbiekben a járásoknál) jelenik meg újra érdemi menedzsmenti kompetenciákkal rendelkező szint. A települések forrás eszközei ugyan korlátozottak, de jogszabály alkotási kompetenciái meglehetősen tágasak.

B. Más térségek iránti felelősségvállalás

B1 Problémák helyben való kezelése

- a) Megyehatáron átlépő káros anyag kibocsátás minimalizálása
- b) Megyehatáron kívüli társadalmi problémák előidézésének elkerülése

B2 Más térségek közösségi döntési kompetenciái csorbításának elkerülése

- a) Más térségek társadalmainak fenntartható életmódjának bátorítása
- b) Térség határian kívüli gazdasági problémák előidézésének elkerülése

B3 Anyagáramok ciklusainak megyén belül való zárása

- a) **Az energiaáramok közül a megújuló energiaáramok, illetve a termékek és termények (biomassza) életciklusai lehetőségek szerint a térségen belül záródjanak.** A természetes és fenntarthatón táji ökorendszerekhez hasonlóan lehetővé kell tenni, hogy a térségen belüli anyagmozgás minél inkább egy térségen belüli körforgásban valósuljon meg. Az anyag körforgása lehetővé teszi Az anyag és energiaáramok térségen belüli a térség társadalmát arra is készíti, hogy önmaga oldja meg a saját produktumainak újra feldolgozásának ill. hulladékának elhelyezésének problémáját, azzal ne más térségeket terheljen.

C. A megye megújuló képességének biztosítása

C1 A társadalom megújuló képességének térségi biztosítása

- a) **A demográfiai megújulás képessége.** A kivándorlás vagy a produktivitás csökkenése miatt előregedő térségek társadalmi pályának elkerülése.
- b) **A generációk harmonikus térbeli egymás mellett élésének biztosítása.** Ne alakuljanak ki a térségek között vagy a térségen belül generációk szerint szegregált közösségek.
- c) **A generációk közötti igazságos és funkcionális munkamegosztás lehetőségének biztosítása.** A generációk találják meg szerepüket a térségi társadalmi munkamegosztásban, ne legyenek jelen a térségben „eltartottnak” mondott funkciót vesztett generációk (pl. idősök tapasztalatátadásának biztosítása, családi vagy közösségi keretben részvállalás a gyereknevelésben, fiatalkori munkanélküliség visszaszorítása, fiatal munkavállalóknak lehetőség biztosítása).
- d) **Az erőforrásokat - tekintettel a jövő generációira - felelősen kell felhasználni.** De ha például új szenes technológiák felhasználásával viszonylag kevés szén felhasználásával környezetkímélő technológia alkalmazásával gazdasági fellendülést lehet elérni, azt ki kell használni a térség fejlődése érdekében.
- e) Támogatni kell azokat az intézményesített és önkéntes formákat, amelyek elősegítik a **nemzedékek közötti tudás és kultúra átadását.** Ne szakadjanak meg az életviteli, kulturális, közösségi életmódbeli, termelési ismeretek átadásának láncolata a térségben. Legyen legalább aki ismeri a térség hagyományait, termelési módjait, az ez irányú örökségét összesen, még ha ezek már nem is folytathatók a gyakorlatban.

C2 Kulturális és tudományos innováció feltételeinek biztosítása

- a) Az új kulturális teljesítmények létrejöttének folyamatos biztosítása.
- b) Az új technológiai és tudományos eredmények létrejöttének biztosítása.
- c) Az új technológiai és tudományos eredmények alkalmazásának biztosítása. Ez nem csak a térségben létrejött innovációt jelenti, hanem minden kurrens adaptálandó ismeretet.

C3 A környezeti elemek megújuló képességeinek biztosítása

- a) Az éghajlatváltozás negatív hatásainak mérséklése, a **CO_x kibocsájtás** megyei szintű **csökkentése.**
- b) A megye **biológiai sokféleségének** megőrzése. A tájjellegű környezet- és természetkímélő termelés biztosítása.
- c) A természetmegőrző **mező- és erdőgazdaság, ökológikus vidékfejlesztés**
- c) A **vízészletek** és vizes élőhelyek megóvása.
- d) A **megújuló természeti erőforrások** (nap- és szélenergia, biomassa, termálvíz) hasznosítása, a térségen belül tartása. Hasznosításuk csak a megújuló képességüket figyelembe véve lehet igénybe venni.
- e) A térség **jó környezeti és ökológiai** állapotának megőrzése érdekében törekedni a szennyezések és a hulladék kibocsájtás megelőzésére, a kibocsájtások minimalizálására.

D. Fenntartható térhasználat

D1 Zöldmezős fejlesztések helyett barnamezős területhasználat

- a) A **fejlesztések helykiválasztásánál prioritást kell élveznie**, a termő, ill. kulturális értéket képviselő lakóterület igénybevételét nem érintő, környezetét nem terhelő helyszínek.

- b) Fejlesztés csak abban az esetben helyezhető el termő, ill. kulturális értéket képviselő lakóterület igénybevételével, ha nincs más alternatívája.
- c) A természetes **erdőtársulások** nem vagy csak nagyon korlátozott léptékben képesek megújulásra, területük igénybevétele a fejlesztések során **nem pótolható, áthelyezhető**.

D2 Közkincsek, közérdekű létesítmények, rendezvények hozzáférhetősége

- a) A fejlesztések során a **közkincsek nyilvános elérésének**, megközelítésének, megszemlélésének lehetőségét **nem szabad korlátozni**. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek korábban elzárt területek hozzáférését teszik lehetővé. Közkincsnek minősül: természetes folyó és állóvizek partjainak, erdőterületek, hegycsúcsok, szigetek, a fényszennyezéstől mentes éjszakai égbolt, kilátópontok, védett természeti és kulturális értékek (kiv. szigorú természetvédelem alá vont területek). Korlátozásnak minősül, ha a fejlesztések következtében a nem motorizált közlekedéssel a színhelyek megközelítése jelentősen leromlik, a szükséges idő növekedik, vagy ha a fogyatékkal élők hozzáférési lehetőségei nem javulnak a fejlesztések során
- b) **A fejlesztések nem bátoríthatják a közutakon kívüli gépjármű mozgást**, mely egyébként is szigorú kontroll alatt tartandó. Az ilyen jelleg, szabadidős tevékenységek csak korlátozott kiterjedés, és kijelölt területeket érinthetnek, a természeti és környezeti szempontból érzékeny tájak, kiemelt táji értékekkel (természeti és kulturális) rendelkező területeken nem végezhetők.
- c) **A fejlesztések megvalósítása során nem támogatható az igényekhez igazodó tömegközlekedési eszközökkel nem látogatható új létesítmények**, rendezvények megvalósítása.
- d) Nem támogatható olyan fejlesztés, mely a társadalom fogyatékkal élő csoportjainak a létrejövő új létesítmények, rendezvények látogathatóságát nem teszik lehetővé, ill. a meglévő attrakciók hozzáférését nem javítják.

D3 Adminisztratív és gazdasági tevékenységek értékmegőrzést szolgáló térszervezése

- a) **A fejlesztések nem darabolhatnak fel egységes ökológiai rendszereket** és kultúrtájakat, társadalmi csoportok településterületét (pl. nemzeti kisebbség).
- b) **A fejlesztések megvalósítása csak a terhelhetőség határáig növelheti a természeti és környezeti szempontból érzékeny tájak, kiemelt táji értékekkel (természeti és kulturális) rendelkező területek állandó lakónépességét**, a területen áthaladó tranzit forgalom mennyiségét. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek ez utóbbit csökkentik. A lakónépesség növelésének célterületei a nem védett tájak, kiemelten a települések belterületei és az azokhoz kapcsolódó természetvédelem alatt nem álló területek.
- c) A fejlesztések megvalósítása **nem eredményezhet** ugrásszerű, és a helyi lakónépességet sokszorososan meghaladó **üdülónépesség megjelenését** a természeti és környezeti szempontból érzékeny tájakon, kiemelt táji értékekkel (természeti és kulturális) rendelkező területeken.
- d) A fejlesztések (kiv. kombinált közlekedésre irányuló fejlesztések) megvalósítása nem növelheti többszörösére a lakott területeken, természeti és környezeti szempontból érzékeny tájakon, kiemelt táji értékekkel (természeti és kulturális) rendelkező térségekben

a **koncentrált parkolási igényeket**. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek ez utóbbit csökkentik.

D4 A társadalom közelebb hozása a helyi környezetéhez

- a) A **biomassza, mint megújuló energiaforrás** használata csak kisléptékű autonóm energiagazdálkodási rendszerekben támogatható. Ez az energiaforrás csak akkor tekinthető megújulónak, ha felhasználása a népességhez közel történik, átlátható és nyomon követhető az újratermelése és a felelősség teljes fenntartható használata.
- b) A fejlesztéseknek szolgálniuk kell a területtel rendelkező **magántulajdon gondozása iránti felelősség tudatosítását**.
- c) A fejlesztéseknek szolgálniuk kell a szűkebb **helyi környezet értékeinek megismerését** és tudatosítását (mi hogyan és miért valósult meg).
- d) A **mező- és erdőgazdálkodásban a természetközeli gazdálkodási gyakorlatot**, mint fenntartható gazdálkodási módszereket kell támogatni és azt a lakosság számára megismerhetővé tenni.

D5 Az utazási idő csökkentése és kulturált hasznosítása

- a) A fejlesztések megvalósítása nem hathat a **térségek lakosságának rendszeres közlekedési idejének és távjának növelése** irányában (beleértve a nem motorizált, pl. gyalogos és kerékpáros közlekedést is). A fejlesztések így nem növelhetik a napi városi munka- és lakóhely közötti ingázás idejét, távolságát (kiv. új munkahelyek létesítése).
- b) A munkahelyteremtő fejlesztések hely kiválasztásában prioritásként meg kell jelennie, a minél **rövidebb munkába járási időnek** is.
- c) A fejlesztéseknek nem szabad akadályozni a **településen belüli nem motorizált (gyalogos, kerékpáros) ingázás** lehetőségét. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek az akadályok felszámolását segítik.
- d) A közlekedési fejlesztéseknek segítenie kell, hogy a népesség (különösen agglomerációs és vidéki) helyben ki nem elégíthető szükségletei időben és távolságban rövidülő utazási kényszerrel tehesse meg, melynek fejlesztésén belül:
 - Elsődleges prioritással bír a nem motorizált gyalogos és kerékpáros közlekedés, illetve a központi funkcióknak az ilyen formában elérhető hatótávolságon belüli kialakítása;
 - Másodlagos prioritással bír a tömegközlekedés fejlesztése (valódi az igényekhez igazodó szolgáltatásként);
 - Harmadlagos prioritást jelent a kombinált (parkolj és utazz) rendszerek fejlesztése;
 - Csak utolsó sorban jelenhet meg az egyéni motorizált közúti közlekedési lehetőségek fejlesztése.
- e) A motorizált tömegközlekedés-fejlesztésen belül kiemelt prioritással bír:
 - a **gyalogos-kerékpárosközlekedés** vasúttal (városon kötőtpályás, elektromos és gázüzem, is) vagy vízi közlekedéssel (másodsorban busszal) kombinált rendszerei (állomások megközelíthetősége: járható út, közvilágítás; kiszolgálóhelyiségek; kerékpártárolás; kerékpárszállítás);
 - a **vasúti** (városon kötőtpályás, elektromos ill. gázüzem, is) belül és vízi közlekedésfejlesztés, valamint a vasút-busz, hajóbusz kombinált közlekedés.

- f) A fejlesztések nem csökkenthetik az utazással töltött idő kulturális és szociális célú kihasználásának lehetőségeit. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek növelik ezeket a lehetőségeket.

D6 Az áruszállítás károsításának mérséklése

- a) Az áthaladó **tranzit áruszállítás szervezésére irányuló fejlesztés** a közúti szállítás arányának csökkentésére, illetve a vízi, a vasúti és a kombinált közlekedési formák használatára irányuljon.
- b) **A cél vagy kiinduló állomásnak tekintő áruszállítás szervezésére** irányuló fejlesztésben prioritást kell, hogy élvezzen a vízi, a vasúti és a kombinált közlekedési formák használata.
- c) **A regionális és nemzetközi közúti közlekedési folyosók kiépítése** során minden esetben sorrendi prioritást kell élvezni a tervezett elkerülő szakaszok kiépítésének.

3. TOLNA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA KÖRNYEZETI HATÁSAINAK, KÖVETKEZMÉNYEINEK FELTÁRÁSA

A Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV) Tolna megye területfejlesztési programja, a Tolna megyei területfejlesztési koncepció helyzetértékelése (Tolna Megye Területfejlesztési Koncepciója - Helyzetfeltáró munkarészek, 2012, Tolna Megyei Önkormányzat) és koncepciója (Tolna Megye Területfejlesztési Koncepciója, 2014, Tolna Megyei Önkormányzat) alapján készült.

3.1. Tolna megye Területfejlesztési Programja kidolgozásának indokoltsága, célja, tartalmának összefoglaló ismertetése, kiemelve a környezeti értékelés szempontjából fontos elemeket

A helyi önkormányzatokról szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 27. § (1) és a 2011. évi CXCVIII. törvény alapján a megyei szint vált a területfejlesztés legfontosabb szintjévé. A törvények alapján megkezdődött az új tervezési, programozási időszakra (2014-2020) történő felkészülés. A megyei területfejlesztési koncepciók módosítása a területfejlesztéssel és a területrendezéssel összefüggő 1254/2012. (VII. 19.) kormány határozata az új Országos Területfejlesztési és az új Országos Fejlesztési Koncepció kidolgozásáról alapján kezdődött meg. A megyék kivétel nélkül elkészítették a területfejlesztési koncepciójukat megalapozó helyzetértékelést, és erre alapozva kidolgozták Koncepciójukat is. A megyei elképzelések legfontosabb elemei megjelentek az elfogadott OTK-ban is. Az Országgyűlés az 1/2014. (I. 3.) OGY határozattal fogadta el a Nemzeti Fejlesztés 2030 - Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepcióról c. dokumentumot. Ennek megtörténte után vált lehetségessé, hogy a megyei közgyűlések - köztük a Tolna Megyei Közgyűlés is - elfogadják a már 2013-ban jellemzően elkészített megyei területfejlesztési koncepcióikat. A Tolna megyei Közgyűlés 2014. február 21-én megtartott ülésén fogadta el Tolna Megye Területfejlesztési Koncepcióját.

A környezeti vizsgálat alapját a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról jelentette. A kormányrendelet 1. melléklete a környezeti vizsgálat lefolytatására kötelezett tervek és programok körébe sorolta a területi terveket (1996. évi XXI. tv. 23. § (1) bekezdése szerint). Már ehelyütt is szükséges megjegyeznünk, hogy Tolna megye területfejlesztési programja egyeztetési változata nincs összhangban a területfejlesztési koncepciók és területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 218/2009. (X.6.) Korm. rendeletben meghatározott tartalommal.

A Tolna Megyei Területfejlesztési Program a Tolna megyei fejlesztések rendszerét kialakító dokumentum. A Fejlesztési Program első számú célja azt megalapozni, hogy a jövőben - a 2014-20-as fejlesztési ciklus során és azt követően - minél több, és a megye számára minél több haszonnal járó forrás érkezzon Tolna megyébe. Ennek szellemében célul tűzhető ki, hogy a következő hét évben a különböző fejlesztési programokból a megyébe érkező forrás

legalább annyi, vagy több legyen, mint amennyi az előző hét évben a megyében rendelkezésre állt.

A Fejlesztési Program célul tűzi ki, hogy Tolna megyében alakuljon ki és erősödjön meg az a tudásbázis, intézményrendszer, közösség és kultúra, amely képes minél több megyei szereplőt mozgósítani a fejlesztési források megszerzésére és hasznosítására. Azaz: jöjjön létre a megyében a fejlesztési központok rendszere és hálózata, jöjjenek létre az önkormányzat és vállalkozások fejlesztési történeteket összeállító és azokat megvalósító együttműködései.

A Tolna Megyei Területfejlesztési Program célrendszere

Átfogó cél

A Tolna Megyei Területfejlesztési Program átfogó célja a jövőképpel összhangban:

A megye népességmegtartó képessége a társadalom minden szegmensében javul.

Az átfogó célban megfogalmazott népességmegtartó képességet a lehető legszélesebb értelemben kell érteni: vonatkozik annak gazdasági, társadalmi, környezeti és közügyekkel kapcsolatos aspektusára. A népességmegtartó erő tehát a Fejlesztési Program megközelítésében növekszik, ha:

- a megye képes javítani foglalkoztatási helyzetét, kisvállalkozásai versenyképességét, GDP-termelő képességét az országos átlaghoz képest;
- a szegénység okozta elkeseredettséget csökkentő intézmények, a helyi közösségek és kultúra megerősödése biztosítja az emberek közötti harmonikus együttélést;
- a gazdasági és társadalmi tevékenységek intenzívebben használják, és jobban megőrzik a környezeti erőforrásokat;
- a helyi köztevékenységek (közlekedés, oktatás, egészségügyi ellátás, hatósági működés) állapota és színvonala javul;
- a megye a fejlesztési intézményrendszer megerősítésével megőrzi forrásbevonó képességét.

Specifikus célok

A Fejlesztési Program az átfogó céllal és annak aspektusaival összefüggésben a következő specifikus célokat jelöli ki:

1. Gazdaság - Növekvő jövedelem, foglalkoztatás

A megye gazdaságában a növekvő jövedelem és foglalkoztatás a következőket jelenti: a vállalkozások versenyképessége erősödik, a megyei gazdasági lehetőségeket az érintettek jobban kiaknázzák, és megerősödik a helyi termék- és munkaerőpiac.

2. Fenntarthatóság - Élhető környezet

Tolna megye társadalmi és természeti környezetével kapcsolatban a Fejlesztési Program célja a fenntarthatóság és élhetőség megteremtése. Ez jelenti a társadalmi viszonyok stabilizálását, a helyi közösségek megtartó erejének és kulturális életének megerősítését, a természeti környezet állapotának megóvását és az energiahatékonyság javítását.

3. Köztevékenységek- Javuló közviszonyok

A megye köztevékenységével kapcsolatban a Fejlesztési Program a közösségi infrastruktúrák állapotának javítását és a közszolgáltatások minőségének javítását tűzi ki célul.

4. Fejlesztések hasznos és hatékony intézményrendszerének kialakítása

A Fejlesztési Program célja, hogy a helyi erőforrásokat minél nagyobb eredménnyel kecsegtető módon mozgósító forrásallokációt alakítson ki. Ezzel összefüggésben fontos a megyei hősök, történetek megtalálása és támogatása, megyei fejlesztési központok kialakulásának stimulálása. A célul kitűzött fejlesztési intézményrendszer a szereplőket együttműködésre ösztönzi, a központi döntésekkel kapcsolatban a megyei törekvésekért hatásosan lobbizik, megfelelően megszervezi a tudásátadást, és képes folyamatosan új tudást bevonni.

Az átfogó cél és a specifikus célok elérése érdekében a Fejlesztési Program **öt prioritást** jelöl ki. A prioritások határozzák meg azokat a területeket, amelyekre a fejlesztési forrásokat összpontosítani kell.

1. A Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése

A növekvő jövedelem és foglalkoztatás (a Fejlesztési Program első specifikus célja) akkor érhető el, ha a megyei gazdaság versenyképesebbé válik. A versenyképesség javulása során a megyében erősödik a vállalkozói kultúra, a kis- és közepes méretű vállalkozások fejlődnek, és hálózataik bővülnek, új vállalkozások települnek a megyébe, valamint aktív támogatást kap a munkahelyteremtés.

2. Lehetőségteremtés a Tolna megyeiek számára - megtartó közösségek támogatása

A fenntartható és élhető társadalmi környezet (a Fejlesztési Program második specifikus célja) megteremtésével összefüggésben a fejlesztések prioritása, hogy minél több lehetősége legyen azoknak, akik élethelyzetük révén meg kell küzdjenek az élet által eléjük állított szebb vagy keserűbb kihívásokkal. Meg kell teremteni azt a támogató környezetet, amely segíti a Tolna megyei fiatalok érvényesülését, az idősek minőségi életét, a családok gyarapodását, a fogyatékkal élők teljes életét és a szegénységben élők előrelépését.

3. Élhető és fenntartható környezet megteremtése

Szintén a második specifikus cél teljesüléséhez járul hozzá az élhető és fenntartható társadalmi környezet megteremtése elnevezésű prioritás. E prioritás keretében meg kell erősíteni a helyi közösségeket és kultúrát, támogatni kell a természeti környezet óvását és helyreállítását, valamint javítani kell az energiahatékonyságot.

4. Köztevékenységek minőségének javítása

A rendezett közviszonyok megteremtése (a Fejlesztési Program harmadik specifikus célja) akkor érhető el, ha a köztevékenységek színvonala javul. Ennek keretében van szükség a városok és a falvak életminőségének javítására, a Tolna megyei egészségügy minőségének javítására, valamint a központi infrastrukturális fejlesztésekre való felkészülésre.

5. Fejlesztések hasznos és hatékony intézményrendszerének kialakítása

A fejlesztések hasznos és hatékony intézményrendszerének kialakításával kapcsolatos prioritás az azonos nevű, negyedik számú specifikus cél megvalósulását szolgálja. A prioritás keretében szükséges a megyei fejlesztési intézményrendszer megerősítése, a megyei fejlesztési központok létrejöttének megerősítése és a fejlesztésekben aktívan résztvevők közösségének építése.

Az operatív program prioritásainak beavatkozásai

1. Első prioritás: Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése

1.1. Vállalkozói kultúra erősítése

1.1.1. Vállalkozói kultúra népszerűsítése és vállalkozásindítást támogató csomagok kialakítása

1.2. Kis- és közepes vállalatok megerősödésének és hálózatosodásának támogatása

1.2.1. Vállalkozói együttműködések támogatása

1.2.2. Kis- és közepes vállalatok értékteremtő képességének erősítése

1.2.3. Kis- és közepes vállalatok fejlesztéseinek támogatása

1.3. Vállalkozások betelepülésének ösztönzése

1.3.1. Tolna megyei befektetési lehetőségek promóciója

1.3.2. Tolna megyei gazdasági vonzerejének erősítése

1.4. Foglalkoztatás növelése

1.4.1. Foglalkoztatási kapacitás növelése

1.4.2. Foglalkoztathatóság javítása

1.4.3. Foglalkoztatás tranzakciós költségeinek csökkentése

2. Lehetőségteremtés Tolna megyeiek számára - megtartó közösségek támogatása

2.1. Tolna megyei fiatalok érvényesülését támogató környezet megerősítése

2.1.1. Közösségi szerepvállalás megerősítése

2.1.2. Központi oktatási fejlesztések hasznosításának előkészítése

2.2. Tolna megyei idősök minőségi életét támogató környezet megerősítése

2.2.1. Közösségi szerepvállalás megerősítése

2.2.2. Központi fejlesztések előkészítése

2.2.3. Települési csomagok kialakítása

2.3. Tolna megyei családok gyarapodását támogató környezet megerősítése

2.3.1. Közösségi kezdeményezések támogatása

2.3.2. Központi fejlesztések előkészítése

2.4. Tolna megyei fogyatékkal élők teljes életét támogató környezet megerősítése

2.4.1. Közösségi szerepvállalás erősítése

2.4.2. Központi fejlesztések előkészítése

2.5. Tolna megyei szegénységben élők előrelépését támogató környezet megerősítése

2.5.1. Komplex szociális gazdasági és közösségépítő programok

2.5.2. Társadalmi mobilitást támogató közösségi kezdeményezések

3. Élhető és fenntartható környezet megteremtése

3.1. Helyi közösségek és kultúra megerősítése

3.1.1. Helyi kulturális kezdeményezések támogatása

3.1.2. Központi finanszírozású támogatásokra való felkészülés

3.2. Természeti környezet állapotának megóvása és gazdálkodás fenntarthatóságának javítása

3.2.1. Központi finanszírozású támogatásokra való felkészülés

3.3. Megújuló energiaforrások használatának ösztönzése és energiahatékonyság javítása

3.3.1. Megújuló energiaforrások használatának ösztönzése

3.3.2. Energiahatékonyság javítása a köz- és magánszférában

4. Köztevékenységek minőségének javítása

4.1. Városok életminőségének javítása

4.1.1. Városi terek fejlesztése

4.1.2. Városi terek szociális rehabilitációja

4.1.3. Önkormányzati feladatellátás minőségének javítása

4.2. Falvak életminőségének javítása

4.2.1. Falvak életminőségének javítása

4.3. Tolna megyei egészségügy minőségének javítása

4.3.1. Helyi egészségügyi projektek

4.3.2. Országosan finanszírozott egészségfejlesztési projektek előkészítése

4.4. Központi finanszírozású infrastrukturális beruházások előkészítése

4.4.1. Beruházások előkészítése

A területfejlesztési program különböző célterületei illetve prioritásai eltérő súllyal foglalkoznak a környezeti elemekkel, fenntarthatósági kérdésekkel. A „2. Fenntarthatóság - Élhető környezet” specifikus cél magába foglalja a megye természeti környezetének állapotmegóvását és az energiahatékonyság javítását. A Stratégia 3. számú, „Élhető és fenntartható környezet megteremtése” prioritása a 2. specifikus cél teljesüléséhez járul hozzá, egyúttal kijelölve egy olyan irányt, melyre a megye a következő hét éves ciklus során fejlesztési forrásokat kíván összpontosítani. Az e prioritáshoz rendelt beavatkozások a környezeti fenntarthatóság megvalósulását segítik elő.

3.2. A program célrendszerének összevetése a közösségi, az országos illetve megyei szinten kitűzött környezet- és természetvédelmi, valamint vízgazdálkodási célokkal

Tolna megye területfejlesztési programja a 2013. decemberében elfogadott Országos Fejlesztési Koncepción és az Országos Területfejlesztési Koncepción (**Nemzeti Fejlesztés 2030** stratégia) keresztül kapcsolódik a szakpolitikai stratégiai tervdokumentumokhoz, így az Energiastratégiához, a vidékfejlesztési feladatokat magában foglaló Darányi Ignác Tervhez, az egészségügy fejlesztésének alapját képező Semmelweis Tervhez, a közigazgatás megújításának alapját képező Magyar Tervhez, a Nemzeti Környezetvédelmi Programhoz, a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiához.

Illeszkedés a Nemzeti Fejlesztés 2030 program környezeti prioritásaihoz

A Nemzeti Fejlesztés 2030 dokumentum a hosszútávon megőrzendő környezeti erőforrások fejezetében részletezi a környezetstratégia rövid és hosszútávú prioritásait.

Kulcskérdés a természeti erőforrások megőrzése, a termőföld, vízkészlet és bioszféra védelme és fenntartható hasznosítása, ami rövid távon is intézkedéseket igényel. Már most számolni kell az éghajlatváltozás hatásaira való felkészüléssel. Hosszú távon fontos cél a környezeti nevelés, a környezeti szemlélet mind szélesebb körben történő elterjesztése, az energiatakarékosság, újrahásznosítás, megújuló energiára épülő helyi energiatermelési és -ellátási rendszerek kiépítése és a települési lakó-élő környezet megőrzése, javítása. Cél a fenntartható energiagazdálkodás, a zöldgazdaság-fejlesztés, a stratégiai természeti erőforrások, a víz, a talaj, az ásványkincsek, valamint a biodiverzitás megőrzése, fenntartható használata.

Kitörési pontokra épülő erőforrásgazdálkodás-fejlesztési célok:

Természeti erőforrásaink fenntartható és stratégiai szemléletű hasznosítása, termőföld és talajok, vízbázisok védelme, ivóvízminőség javítása, tájgazdálkodási keretbe illeszkedő vízgazdálkodás. Energiahordozókkal, építőipari alapanyagokkal való fenntartható gazdálkodás, ásványkincsek védelme. Biológiai sokféleség, táji sokszínűség védelme, megőrzése.

Fordulatra épülő erőforrásgazdálkodás-fejlesztési célok:

Zöldgazdaság bővítése, energia-hatékonyság, energia-biztonság, megújuló energia térségi autonóm energiaellátási rendszerekben való hasznosítása, geotermikus energia komplex hasznosítása, földhő hasznosítás. Klímabiztonság, települési, intézményi klímavédelem, a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás.

NF2030 környezetstratégiai céljai	Illeszkedés (1: gyenge kapcsolat 2: közepes kapcsolat 3: erős kapcsolat)	TMTP kapcsolat
Rövid távon szükséges környezetstratégiai feladatok		
Természeti erőforrásaink és ásványkincseink nemzeti kézben tartása, kiemelten a termőföld és a víz védelme, fenntartható használata	2	A program több szintjén is megjelenik a természeti erőforrások védelme. Az átfogó cél, a második specifikus cél, és a harmadik prioritás célozza meg a természeti környezet megóvását és helyreállítását, valamint az energiahatékonyság javítását, melybe a termőföld és víz védelme is beletartozik. A nemzeti kézben tartásról a program nem rendelkezik.
Agrár- és erdő környezetgazdálkodási rendszerek működtetése	1	A program nem tér ki az agrár- és erdő környezetgazdálkodási rendszerek működtetésére.
Integrált, a vízkészlet megőrzését és fenntarthatóságát szolgáló vízgazdálkodás	2	A program nevesítve nem tartalmaz vízgazdálkodásra vonatkozó célokat, átfogóan a természeti környezet megóvását célozza meg.
Klímaadaptáció, negatív hatások csökkentése	1	A program nevesítve nem tartalmaz klímaadaptációra vonatkozó célokat, átfogóan a természeti környezet megóvását célozza meg.
Újrahasznosítást és takarékos anyag-, energia-, térhasználatot ösztönző szabályozás, szemléletformálás	2	A célrendszert végigköveti az energiahatékonyság javításának ösztönzése a második specifikus cél és a harmadik prioritás témakörein belül, melyek a fenntarthatóság és élhető környezet megteremtésére térnek ki. A dokumentum térhasználattal összefüggő célokat nem tartalmaz.
Az épített környezet értékeinek és a természeti erőforrások védelme, természet- és tájvédelem, környezetvédelem, örökségvédelem, települési környezet védelme és élhetőbbé tétele, kedvező táji adottságok megőrzése, a táj szerkezetének és karakterének kedvezőtlen irányú változásának lassítása, megállítása	3	A program számos pontja összhangban van az NF2030 stratégiai céljával, a környezet védelme és az élhetőség javítása kiemelten megjelenő elemek. A második cél és harmadik prioritás a természeti környezet megóvását, és az erőforrások védelmét emeli ki, a harmadik cél és negyedik prioritás az életminőség javítására helyezi a hangsúlyt, mely az épített környezet megóvását is magában foglalja. Nevesítve az örökségvédelem és környezetvédelem szempontjai azonban nem jelennek meg a dokumentumban.
Az épített örökség fenntartható fejlesztése	2	Az épített környezet a program második specifikus céljában és harmadik prioritásában jelenik meg az élhető környezet megteremtésével összefüggő célok kapcsán. A környezet javítása hangsúlyozott, a fenntarthatóság nem kerül külön említésre.

Hosszú távú fejlődést megalapozó környezetstratégiai területek		
A fenntarthatóságot, az épített környezet és a természeti erőforrások mennyiségi, minőségi védelmét és a gazdasági versenyképességet, megélhetést, foglalkoztatást és önellátást egyidejűleg biztosító gazdasági tevékenységek és ágazatok fejlesztése	1	A gazdasági tevékenységek fejlesztése, illetve a foglalkoztatás növelése központi eleme a programnak, azonban ezek a célok kevésbé vannak összefüggésben az erőforrások védelmével. A környezet megóvása, az erőforrások védelme a gazdasági fejlesztésektől függetlenül, külön célként fogalmazódnak meg a dokumentumban.
Vízgazdálkodási szemléletváltás, vízmegtartás -pótlás, -elvezetés komplex, a gazdálkodással, tájszerkezettel összhangban történő működtetése	1	A program nevesítve nem tartalmaz vízgazdálkodásra vonatkozó célokat, átfogóan a természeti környezet megóvását célozza meg.
Energiatakarékosság, alternatív, megújuló energiára épülő helyi energiatermelési és ellátási rendszerek kiépítése	3	Az energiatakarékosság, a megújuló energiaforrások ösztönzése a program célrendszerének minden szintjén megjelenő szempont. Az átfogó cél, a második specifikus cél és a harmadik prioritás tartalmazza az energiahatékonyság javítását.
Környezeti nevelési és szemléletformálási feladatok erősítése	1	A dokumentum nem tartalmaz környezeti neveléssel kapcsolatos célokat.
Barnamezős beruházások szorgalmazása	3	A program 1. prioritásának vállalkozások betelepülését ösztönző beavatkozása a barnamezős beruházásokat is nevesíti, mint fontos és ösztönzendő fejlesztés.
Az épített környezet értékeinek védelme, valamint az épített örökség erőforrásként való használata	2	Az épített környezet védelme a harmadik célban és negyedik prioritásban kapott helyet az életminőség javításának elérése által, mely az épített környezet megóvását és fejlesztését is magában foglalja.

1. táblázat: Illeszkedés a Nemzeti Fejlesztés 2030 átfogó céljaihoz

Illeszkedés a Nemzeti Vidékstratégia 2020 környezeti céljaihoz

A Nemzeti Vidékstratégia célja, hogy a vidéki térségeink nagy részén érvényesülő kedvezőtlen folyamatokat megfordítva, a fenntarthatóságot és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján kijelölje az ország vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint az azok elérését biztosító programok és intézkedések végrehajtási kereteit. A vidéki Magyarország egészének megújítását tűzi ki célul, ezért a **vidékfejlesztésre**, az **agrár- és élelmiszergazdaságra**, valamint a **természeti erőforrások fenntartható hasznosítására**, a **természeti értékek megőrzésére** és a **környezet védelmére** vonatkozóan határoz meg tennivalókat.

A stratégia legfontosabb területei a **foglalkoztatás növekedése**, a kis- és közepes méretű gazdaságokra és azok szövetkezeteire épülő **kiegyensúlyozott és sokszínű mezőgazdaság**, termelési szerkezet, a **helyi élelmiszertermelés** és élelmiszerpiacok megerősödése, a **vidék helyi közösségeinek megerősödése**, népesedési mutatóinak javulása és a **biológiai sokféleség**, az egészséges természeti rendszerek megőrzése.

NVS2020 környezettel kapcsolatos stratégiai céljai	Illeszkedés (1: gyenge kapcsolat 2: közepes kapcsolat 3: erős kapcsolat)	TMTP kapcsolat
<p>Természeti értékek védelme, fenntartható természeti erőforrás- és tájgazdálkodás</p> <p>Talajvédelmi program, Természeti értékek, területek, ökoszisztéma szolgáltatások védelme és helyreállítása, Környezetbiztonsági program, Árvízvédelmi program, Vízkészlet- és vízminőségvédelmi program, Területi vízgazdálkodási program, Ásványi nyersanyag és energiaerőforrás gazdálkodási program</p>	3	<p>A program több szintjén is megjelenik a természeti erőforrások védelme. Az átfogó cél, a második specifikus cél, és a harmadik prioritás célozza meg a természeti környezet megóvását és helyreállítását, valamint az energiahatékonyság javítását, melybe beletartoznak az egyes közegekhez kötődő célkitűzések is. Emellett ehhez kapcsolódik a gazdálkodás fenntarthatóságának javítása, mely a harmadik prioritás egyik nevesített beavatkozási területe.</p>
<p>Vidéki környezetminőség</p> <p>Ivóvíz program, Szennyvíz program, Települési vízgazdálkodás, Zöldterületi rendszer fejlesztése, helyi természeti értékek védelme, Hulladékgazdálkodási program, Levegőminőség-védelmi és zajterhelés csökkentési program</p>	2	<p>Az NVS2020 vidéki környezetminőséghez kapcsolódó céljai a program harmadik specifikus céljainak és negyedik prioritásainak feleltethetőek meg, melyek részben a vidéki (és városi) életminőség javítására koncentrálnak.</p>
<p>Föld- és birtokpolitika</p> <p>Földhasználati szerkezetátalakítási, tájgazdálkodási program, Föld- és birtokrendezési program</p>	1	<p>A TMTP nem tér ki részletesen a birtokrendezési lehetőségekre, illetve annak pozitív tájalakítási lehetőségeire.</p>
<p>Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika</p> <p>Ökológiai gazdálkodás program, Ártéri tájgazdálkodás program Védett és érzékeny természeti területek gazdálkodási programjai (MTÉT, Natura 2000), „Kert-Magyarország” kertészeti program, Génmegőrzés, biológiai alapok fejlesztése program, Nemzeti erdőprogram</p>	2	<p>A program tartalmazza a gazdálkodás fenntarthatóságának javítását, melyet a második specifikus cél és a harmadik prioritás foglal magában.</p>
<p>Helyi gazdaságfejlesztés</p> <p>Helyi élelmiszerfeldolgozás, helyi piac és élelmiszerellátási program, Komplex helyi (térségi) vidékfejlesztési (energiaellátási) program,</p>	2	<p>A program számos pontja kiemeli a helyi közösségek megerősítését, és a helyi gazdaságfejlesztést a kis- és középvállalkozások támogatása és értékteremtő képességének erősítése által.</p>

2. táblázat: Illeszkedés a Nemzeti Vidékstratégia 2020 átfogó céljaihoz

Illeszkedés a III. Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP-III 2009-2014) céljaihoz

A Program kidolgozásáról, céljáról, tartalmáról és megvalósításáról a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. Törvény rendelkezik. A harmadik Nemzeti Környezetvédelmi Program az ország fenntartható fejlődési pályára való átállását kívánja sajátos eszközeivel elősegíteni. A környezeti szempontok és összefüggések megjelenítésével, a társadalmi és gazdasági lehetőségekkel összehangolt, szükséges intézkedések meghatározásával rendszerbe foglalja a környezet védelmére irányuló célokat és feladatokat. Az NKP célrendszerében megfogalmazott 220 célból mintegy 70-nek van területi vetülete.

NKP-III átfogó terület	NKP célok	Illeszkedés 1: gyenge kapcsolat 2: közepes kapcs. 3: erős kapcsolat	TMTP kapcsolat
5.2. Éghajlatváltozás			
5.2.1.3. Közlekedés	A közlekedési-szállítási eredetű környezetterhelés (különösen a szálló por terhelés) csökkentése, a közlekedési-szállítási teljesítmény és a szén-dioxid kibocsátás növekedésének szétválasztása.	1	Az átfogó cél, a harmadik specifikus cél és a negyedik prioritás tartalmazza a köztevékenységek minőségének javításán belül a közlekedéshez kötődő infrastruktúra fejlesztéseket.
	A vasúti szállítás előtérbe helyezése, de legalábbis az áru- és személyszállításon belüli aránya visszaszorulásának megállítása.	2	
	A távolsági közösségi közlekedés versenyképességének javítása.	2	
	A vízi közlekedés és szállítás fejlesztése a természeti értékek védelme és az ökológiai rehabilitáció komplex figyelembevételével.	2	
5.2.1.5. Erdőgazdálkodás	A hazai szén-dioxid nyelő- és tároló kapacitások erősítése az erdőgazdálkodásban.	1	A program nem tartalmazza.
5.3. Környezet és egészség			
5.3.3.1. Ivóvíz	Az ivóvíz-szennyezők miatt fennálló egészségi kockázatok jelentős csökkentése.	2	A program harmadik specifikus célja és negyedik prioritása foglalja magában a köztevékenységek minőségének javítását. Ezen tevékenységek közé tartoznak az infrastruktúrális fejlesztések, és a városi és vidéki életminőség javítása, melynek fontos részét kell, hogy képezze a biztonságos ivóvízellátás.
	Az ivóvíztermelés- és elosztás biztonsági hiányosságainak megszüntetése.	2	
	A lakosság számára az egészséges ivóvízhez való hozzáférés egyenlő esélyű biztosítása.	2	
5.4. Települési környezetminőség			

NKP-III átfogó terület	NKP célok	Illeszkedés 1: gyenge kapcsolat 2:közepes kapcs. 3: erős kapcsolat	TMTP kapcsolat
5.4.1.1. Környezeti szempontok érvényesítése a településfejlesztésben és a településrendezésben	Előrelátó, tudatos településfejlesztés a társadalmi - gazdasági - környezeti szempontok figyelembevételével. Takarékos területfelhasználás, barnamezős területek újrahasználatának előtérbe helyezése.	3 1	A program teljes mértékben e három tényező figyelembevételével és összhangjával készült. A program nem tér ki a területfelhasználásra, illetve a barnamezős beruházásokra vonatkozó célokra.
5.4.1.2. Települési zöldfelület	Összefüggő, egységes zöldfelületi rendszer kialakítása, növelése, megújítása, fenntartása. A zöldfelületek ökológiai és használati értékének növelése, a zöldterületek elérhetőségének és minőségének javítása. A zöldfelületek vizuális, esztétikai célú fejlesztése.	1 2 2	A program nem tér ki közvetlenül a települési zöldfelületek rendezésére, azonban a harmadik specifikus célban, illetve a negyedik prioritásban foglalt életminőség javítása, terek fejlesztése feltételezi a zöldfelületekkel kapcsolatos felmerülő problémák kezelését.
5.4.1.3 Épített környezet	Az épített környezeti értékek védelme és az ehhez szükséges feltételek biztosítása. Leromlott településrészek megújítása a környezeti szempontok figyelembevételével. Légszennyezettség kialakulásának megelőzése. A levegő minőségének védelme: a szennyezettség csökkentése, illetve a jó minőség megőrzése- az ún. zónákba nem sorolt- tiszta levegőjű térségekben: A zaj- és rezgésterhelés mértékének, az emberi egészséget károsító, veszélyeztető hatásának, egészségkárosító kockázatának csökkentése: A zaj- és rezgésforrások számának csökkentése. A határérték feletti zajterhelés megszüntetése az ipari és szolgáltató létesítmények környezetében. Fenntarthatóbb települési közlekedési rendszerek kialakítása (környezetkímélőbb, energia- és költségtakarékosabb személy- és áruszállítás).	2 2 1 2 1 1 3	Az épített környezet védelme a harmadik célban és negyedik prioritásban kapott helyet az életminőség javításának elérése által, mely az épített környezet megóvását és fejlesztését is magában foglalja. Környezetvédelmi szemléletű célokat külön nem tartalmaz a program, a második specifikus célon, illetve a harmadik prioritáson belül értendő a levegővel és a zajvédelemmel kapcsolatos, mint környezeti elemekkel kapcsolatos céloknak az elérése. Az átfogó cél, a harmadik specifikus cél és a negyedik prioritás tartalmazza a köztevékenységek minőségének

NKP-III átfogó terület	NKP célok	Illeszkedés 1: gyenge kapcsolat 2:közepes kapcs. 3: erős kapcsolat	TMTP kapcsolat
	Az egyéni és a közösségi közlekedés igénybevételi részarányát érintő romlási folyamatok mérséklése, lehetőség szerint megállítása, illetve a jelenlegi kedvező arány további javítása.	2	javításán belül a közlekedéshez kötődő infrastruktúra fejlesztéseket.
	Az egyéni, nem motorizált közlekedési formák elősegítése, fejlesztése.	2	
5.4.5.1 Biztonságos ivóvízellátás	A vízi közmű üzemeltetési struktúra fejlesztése.	2	A program harmadik specifikus célja és negyedik prioritása foglalja magában a köztevékenységek minőségének javítását. Ezen tevékenységek közé tartoznak az infrastruktúrális fejlesztések, és a városi és vidéki életminőség javítása, melynek fontos részét kell, hogy képezze a biztonságos ivóvízellátás.
	Az ivóvíz szolgáltatás biztonságának növelése, a hálózati felújítások elvégzése.	2	
5.4.5.2 Szennyvízelvezetés és -kezelés	2015. december 31-ig a lakosság 89%-a számára a csatornázottság biztosítása a 2000 LE feletti agglomerációkban.	2	A program harmadik specifikus célja és negyedik prioritása foglalja magában a köztevékenységek minőségének javítását. Ezen tevékenységek közé tartoznak az infrastruktúrális fejlesztések, és a városi és vidéki életminőség javítása, melyek egyik alapeleme a szennyvízkezelés elégséges megoldása és fejlesztése.
	Az összegyűjtött szennyvizek 100%-ának legalább biológiai fokozatú tisztítása 2015. december 31-ig.	2	
	A „közműöllő” fokozatos bezárása.	2	
	A Szennyvíz Programban nem szereplő, de gazdaságosan kiépíthető és üzemeltethető rendszerek létesítése.	2	
	Az egyedi szennyvízelhelyezési, -tisztító és -tároló berendezések, létesítmények használatának, valamint a természet közeli kezelési megoldások alkalmazásának ösztönzése.	2	
5.5. A biológiai sokféleség megőrzése, természet- és tájvédelem			
5.5.1.1. Védetté nyilvánítás	Védelemre tervezett területek, védelemre szoruló fajok: védetté nyilvánítások véghezvitele.	-	Nem TMTP feladat
5.5.1.3. Natura2000 területek	Az EU által előírt kötelezettségek teljesítése.	1	A program nem foglalkozik a Natura2000 területekkel kapcsolatos feladatokkal.
5.5.1.4. Egyéb	A ramsari vizes élőhelyek megőrzése és bölcs	-	Nem TMTP feladat

NKP-III átfogó terület	NKP célok	Illeszkedés 1: gyenge kapcsolat 2: közepes kapcs. 3: erős kapcsolat	TMTP kapcsolat
nemzet-közi minősítésű területek	hasznosítása, az egyezmény végrehajtás társadalmi elfogadásának javulása.		
5.5.1.5. Barlangtani, földtani és felszínalak-tani értékek, ásványok	A nyílt karszterületek és barlangok hatékonyabb felszíni védelmének biztosítása.	-	Nem közvetlen TMTP feladat
5.5.1.6. Ex lege védett lápok és szikes tavak,	Az ex lege területek felmérésének és nyilvántartásának áttekintése és hatékonyabbá tétele.	-	Nem közvetlen TMTP feladat
források, víznyelők, kunhalmok, földvárak	Az ex lege területek hatósági határozattal való kijelölésének és ingatlan-nyilvántartási feljegyzésének befejezése.	-	Nem közvetlen TMTP feladat
5.5.1.7. A tájszerkezet, tájjelleg, tájpotenciál védelme	A természet- és tájvédelmi érdekek érvényesítése a terület- és településfejlesztés és -rendezés, az ágazati tervezés (különösen mező- és erdőgazdálkodás, vízgazdálkodás, közlekedés és egyéb műszaki infrastruktúra-fejlesztés) során, valamint az adó- és támogatáspolitikában.	3	A TMTP módosítása összhangban áll a területrendezési célokkal (OTrT, megyei terv).
5.5.1.8. Érzékeny Természeti Területek	A biodiverzitás megőrzését biztosító extenzív mezőgazdálkodási rendszerek elterjesztése és fenntartása.	1	Az ÉTT, MTÉT területek (érzékeny természeti területek) nem kerültek külön megemlítésre.
5.5.2.2. Területkezelés	A védett és a Natura 2000 területek minél nagyobb körére terjedjenek ki az agrárkörnyezetgazdálkodási és természetvédelmi célú uniós támogatási rendszerek.	1	A program nem tartalmaz területkezelésre vonatkozó célokat.
5.5.2.3. Fajok megőrzése, kezelése	Az inváziós fajok elterjedésének megelőzése, korlátozása, visszaszorítása.		Nem közvetlen TMTP feladat.
5.5.2.4. Élettelen természeti értékek	Az élettelen természeti értékek megóvása.	1	A program az élettelen értékek megóvását nem tartalmazza.
5.5.3.1. Károsodott területek helyreállítása, természeti	A vizes élőhelyek helyreállításának folytatása, a Kárpát-medencei speciális élőhelyek természeti állapotának javítása és az erdőterületek a természetességének fokozása.	2	A program 3., az "Élhető és fenntartható környezet megteremtése" c. prioritása tér ki a természeti környezet

NKP-III átfogó terület	NKP célok	Illeszkedés 1: gyenge kapcsolat 2: közepes kapcs. 3: erős kapcsolat	TMTP kapcsolat
értékek károsodásának megelőzése	A felhagyott, illetve tájképromboló épített elemek, felszíni tájsebek, felhagyott katonai gyakorlóterek stb. rehabilitációja.	2	helyreállítására.
5.5.3.2. Genetikai erőforrások megőrzése	A genetikai erőforrások megőrzése, az ezt elősegítő különböző megoldások támogatása.		Nem TMTP feladat.
5.6. Fenntartható terület- és földhasználat			
5.6.1. Területrendezés és környezetvédelem	Az országos és térségi területi tervezés során a társadalmi, környezeti és gazdasági szempontok összehangolása a természeti tér, erőforrások és értékek védelme, fenntartható hasznosítása, valamint a környezetterhelés megelőzése érdekében.	3	A program figyelembe veszi a fenntarthatósági alapelveket.
5.6.2. Ásványkincsekkel való fenntartható gazdálkodás	A társadalom szükségleteinek kielégítését biztosító ásványi nyersanyagok kitermelése és hasznosítása során a környezetterhelés csökkentése és a környezeti károk megelőzése (okszerű és takarékos anyaghasználat, újrahasználat).	2	A harmadik prioritás beavatkozási területe a természeti környezet állapotának megóvása és a gazdálkodás fenntarthatóságának javítása, mely magában foglalhatja az ásványkincs-gazdálkodást is.
5.6.3. Talajok védelme és fenntartható használata	A talajok termékenységének védelme, a talajdegradációs és -szennyező folyamatok megelőzése, illetve mérséklése.	2	A talajvédelem közvetlenül nem jelenik meg a koncepcióban, közvetetten azonban a gazdálkodás fenntarthatóságának – mely a harmadik prioritás egyik beavatkozási területe – feltétele a talajok termékenységének védelme, illetve a mennyiség és minőség védelme.
	A termőföld mennyiségi és minőségi védelme.	2	
5.6.4. Környezetbarát mezőgazdasági gyakorlat	A mezőgazdasági eredetű környezetterhelés csökkentése.	-	A program nem tartalmazza..
5.6.5. Az erdőgazdálkodás környezeti aspektusai	Az erdőterületek kiterjedésének növelése (elsősorban az éghajlatváltozás nyomán megváltozó termőhelyi adottságokhoz alkalmazkodni tudó állományokkal, őshonos fajokkal).	-	A program nem tartalmazza.
	A termőhelyi adottságoknak és a természetes állapotnak megfelelő erdőszerkezet-átalakítás az erdő ökológiai, biodiverzitási értékének		

NKP-III átfogó terület	NKP célok	Illeszkedés 1: gyenge kapcsolat 2:közepes kapcs. 3: erős kapcsolat	TMTP kapcsolat
	növelése érdekében.		
5.7. Vizeink védelme és fenntartható használata			
5.7.3.5. Vízvisszatartáson alapuló belvízgazdálkodás	A belvizek okozta károk megelőzése, csökkentése (biztonságos belvízlevezetés) és a víz visszatartás, hasznosítás növelése.	1	A program nem tér ki belvízgazdálkodással kapcsolatos témakörökre.
5.7.3.6. Dombvidéki tározás	A vízkárok mérséklése, a víz visszatartása, a vízfolyások érintett szakaszain a társadalmi igényekhez és az épített környezethez illeszkedő természetközeli patakszabályozás, illetve revitalizáció megvalósítása.	1	A program nem tartalmaz dombvidéki tározással kapcsolatos célokat.
5.7.3.8. Helyi és térségi jelentőségű vízrendszerek védelme	A helyi és térségi jelentőségű felszíni vizek mennyiségi és minőségi védelme.	2	A program második specifikus célja és második prioritása rendelkezik a természeti környezet állapotának megóvásáról, mely magában foglalja a vizek, vízrendszerek védelmét.
5.7.3.9. Belterületi vízrendezés	Belterületen a kisvízfolyások árvízi kockázatának csökkentése, a belvízi elöntések mérséklése, illetve megelőzése. A bel- és csapadékvízzel való gazdálkodás fejlesztése.	1	A program nem rendelkezik külön a belterületi vízrendezéssel.
5.8. Hulladékgazdálkodás			
5.8.3.1. A települési hulladékok biztonságos ártalmatlanítása	A régi, felhagyott, bezárt lerakók folyamatos rekultiválása és monitorozása.	-	A program nem tartalmazza.

3. táblázat: Illeszkedés az NKP-III céljaihoz

3.3. A területfejlesztési program összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal

Tolna Megye Területrendezési Terve

(2012, Környezetterv Kft.)

A megyei területfejlesztési program készítését két évvel előzte meg a megyei területrendezési terv készítése. A megyei területrendezési terv célját a tervről szóló 1/2005.(II.21.) számú rendelet tartalmazza:

1.§.(1) A rendelet célja, hogy meghatározza a megye egyes térségei területfelhasználásának feltételeit, a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt térbeli rendjét, tekintettel a fenntartható fejlődésre, valamint a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek megőrzésére, illetve erőforrások védelmére.

A megyei területrendezési terv sem az elfogadott, sem az alátámasztó munkarészeiben nem rögzít a fent idézett - általános, tulajdonképpen a területfejlesztési törvényből következő - célon túl megyei sajátosságokat tükröző további célkitűzéseket.

Tolna Megye Környezetvédelmi Programja 2000

(ÖKO-ECO Környezetvédelmi Tanácsadó Bt.)

A megye környezetvédelmi feladatait elsődlegesen a környezetvédelemmel összefüggő törvények szabályozzák. A hatályos környezetvédelmi program az első Nemzeti Környezetvédelmi Programhoz illeszkedően készült el 2000-ben. Azóta a II. és a III. Nemzeti Környezetvédelmi Program elkészítése is megtörtént, így a megye programja tartalmát tekintve elavultnak tekinthető. Mindezen okok miatt annak célkitűzéseit részletesen nem vetjük össze a területfejlesztési program környezeti vonatkozású céljaival.

3.4. A változatok közötti választások

A megyei területfejlesztési program nem tartalmaz változatokat. Ezért a 2/2005. (I.11.) Korm. rend.-ben előírt fejezet a környezeti értékelésben nem releváns.

4. TOLNA MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA KÖRNYEZETI HATÁSAINAK VIZSGÁLATA

4.1. A program céljainak környezeti szempontú konzisztencia vizsgálata, az esetleges ellentmondások feltárása

A területfejlesztésről és területrendezésről szóló - 2011-ben módosított - 1996 évi XXI. Törvény szerint a területfejlesztés feladata egyrészt az országra, valamint térségeire kiterjedő társadalmi, gazdasági és környezeti területi folyamatok figyelése, értékelése, a szükséges tervszerű beavatkozási irányok meghatározása, másrészt a rövid, közép- és **hosszú távú átfogó fejlesztési célok, koncepciók és intézkedések meghatározása**, összehangolása és megvalósítása a fejlesztési programok keretében, érvényesítése az egyéb ágazati döntésekben.

A releváns tervekkel, országos koncepciókkal való konzisztencia vizsgálat bemutatását korábbi fejezetek tartalmazzák. Alábbiakban a területfejlesztési program célrendszerének, prioritásainak egymás közti környezeti szempontú konzisztenciáját vizsgáljuk.

Tolna megye területfejlesztési programja egy átfogó célt, annak aspektusaival összefüggésben négy specifikus célt, valamint a 2014-20 közötti időszakra vonatkozóan öt kiemelt prioritást fogalmaz meg: Az átfogó cél és a specifikus célok elérése érdekében a Fejlesztési Program öt prioritást jelöl ki. A prioritások határozzák meg azokat a területeket, amelyekre a fejlesztési forrásokat összpontosítani kell.

Átfogó cél:

A megye népességmegtartó képessége a társadalom minden szegmensében javul

Specifikus célok:

1. Gazdaság - Növekvő jövedelem, foglalkoztatás
2. Fenntarthatóság - Élhető környezet
3. Köztevékenységek- Javuló közviszonyok
4. Fejlesztések hasznos és hatékony intézményrendszerének kialakítása

Prioritások:

1. A Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése
2. Lehetőségteremtés a Tolna megyeiek számára - megtartó közösségek támogatása

3. Élhető és fenntartható környezet megteremtése
4. Köztevékenységek minőségének javítása
5. Fejlesztések hasznos és hatékony intézményrendszerének kialakítása

Az operatív program prioritásainak beavatkozásai

1. Első prioritás: Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése

- 1.1. Vállalkozói kultúra erősítése
 - 1.1.1. Vállalkozói kultúra népszerűsítése és vállalkozásindítást támogató csomagok kialakítása
 - 1.2. Kis- és közepes vállalatok megerősödésének és hálózatosodásának támogatása
 - 1.2.1. Vállalkozói együttműködések támogatása
 - 1.2.2. Kis- és közepes vállalatok értékteremtő képességének erősítése
 - 1.2.3. Kis- és közepes vállalatok fejlesztéseinek támogatása
 - 1.3. Vállalkozások betelepülésének ösztönzése
 - 1.3.1. Tolna megyei befektetési lehetőségek promóciója
 - 1.3.2. Tolna megyei gazdasági vonzerejének erősítése
 - 1.4. Foglalkoztatás növelése
 - 1.4.1. Foglalkoztatási kapacitás növelése
 - 1.4.2. Foglalkoztathatóság javítása
 - 1.4.3. Foglalkoztatás tranzakciós költségeinek csökkentése

2. Lehetőségteremtés Tolna megyeiek számára - megtartó közösségek támogatása

- 2.1. Tolna megyei fiatalok érvényesülését támogató környezet megerősítése
 - 2.1.1. Közösségi szerepvállalás megerősítése
 - 2.1.2. Központi oktatási fejlesztések hasznosításának előkészítése
- 2.2. Tolna megyei idősök minőségi életét támogató környezet megerősítése
 - 2.2.1. Közösségi szerepvállalás megerősítése
 - 2.2.2. Központi fejlesztések előkészítése
 - 2.2.3. Települési csomagok kialakítása
- 2.3. Tolna megyei családok gyarapodását támogató környezet megerősítése
 - 2.3.1. Közösségi kezdeményezések támogatása
 - 2.3.2. Központi fejlesztések előkészítése
- 2.4. Tolna megyei fogyatékkal élők teljes életét támogató környezet megerősítése
 - 2.4.1. Közösségi szerepvállalás erősítése
 - 2.4.2. Központi fejlesztések előkészítése
- 2.5. Tolna megyei szegénységben élők előrelépését támogató környezet megerősítése

- 2.5.1. Komplex szociális gazdasági és közösségépítő programok
- 2.5.2. Társadalmi mobilitást támogató közösségi kezdeményezések

3. Élhető és fenntartható környezet megeremtése

- 3.1. Helyi közösségek és kultúra megerősítése
 - 3.1.1. Helyi kulturális kezdeményezések támogatása
 - 3.1.2. Központi finanszírozású támogatásokra való felkészülés
- 3.2. Természeti környezet állapotának megóvása és gazdálkodás fenntarthatóságának javítása
 - 3.2.1. Központi finanszírozású támogatásokra való felkészülés
- 3.3. Megújuló energiaforrások használatának ösztönzése és energiahatékonyság javítása
 - 3.3.1. Megújuló energiaforrások használatának ösztönzése
 - 3.3.2. Energiahatékonyság javítása a köz- és magánszférában

4. Köztevékenységek minőségének javítása

- 4.1. Városok életminőségének javítása
 - 4.1.1. Városi terek fejlesztése
 - 4.1.2. Városi terek szociális rehabilitációja
 - 4.1.3. Önkormányzati feladatellátás minőségének javítása
- 4.2. Falvak életminőségének javítása
 - 4.2.1. Falvak életminőségének javítása
- 4.3. Tolna megyei egészségügy minőségének javítása
 - 4.3.1. Helyi egészségügyi projektek
 - 4.3.2. Országosan finanszírozott egészségfejlesztési projektek előkészítése
- 4.4. Központi finanszírozású infrastrukturális beruházások előkészítése
 - 4.4.1. Beruházások előkészítése

A program szemlélete összességében tükrözi a fenntarthatóság elvét, a célok illetve a prioritások szintjén mind a stratégiában, mind az operatív programban említésre kerül többek között a természeti környezet óvása és helyreállítása, a környezeti erőforrásokkal való kíméletes gazdálkodás, az energiahatékonyság, illetve maga a fenntarthatóság szempontjainak figyelembevétele. A program alapvetően a népességmegtartásra fókuszál, annak gazdasági, társadalmi, és környezeti szegmensét egyaránt felöleli. A területfejlesztési program céljai és prioritásai a társadalom, a gazdaság, és a környezet hármasságát tartalmazza, melyek harmonikus összhangjára törekszik. A környezeti szempontok érvényre jutásának leggyakrabban a gazdaságfejlesztési érdekek szabnak gátat, melyen belül egy jellemző konfliktusforrást jelent a közlekedésfejlesztés, és az ebből eredő terhelések megnövekedése. A Tolna megyei fejlesztési program első prioritása a gazdasági versenyképesség fokozása befektetések vonzásával, foglalkoztatásnöveléssel, a KKV szektor támogatásával. A versenyképesség növelése nem feltétlen áll ellentétben a környezet megóvásával, de a gazdaságfejlesztés magában hordozza a környezetkárosítás lehetőségét is. A területfejlesztési koncepcióban nevesített szénbányászat újraindítása, az építőipar újraélesztése és a

közlekedésfejlesztés a megyei programban nem kerül kiemelésre, ami környezeti szempontból pozitív változásként értékelhető. A megyei program stratégiai, de operatív fejezete is inkább általános, és a beavatkozások esetében sem enged következtetni azok pontos tartalmára, így ezen a szinten még nem jelennek meg a gazdaság, a társadalom, és a környezet közötti szempontok esetlegesen fennálló ütközései. Mindezen által a három terület összhangjára az alacsonyabb rendű tervezésnél kiemelt figyelmet kell fordítani, hogy a fenntarthatóság elvei és a környezeti szempontok a konkrét területegységek esetében, és a megvalósítás szintjén is érvényesülhessenek. Összességében megállapítható, hogy a megyei program prioritásai vizsgálatokor egymásnak markánsan ellentmondó elemek - részben a konkrétumok hiánya miatt - nem fedezhetőek fel.

A fenntarthatóságot kiemelő célok a következők:

- Specifikus cél 2.: Fenntarthatóság - Élhető környezet
- Prioritás 3.: Élhető és fenntartható környezet megteremtése

4.2. A jelenlegi környezeti állapot releváns, a program tartalmával összefüggésben lévő elemeinek ismertetése

Környezeti jellemzők azonosítása, melyekre a területfejlesztési program hatással lehet

A megyei területfejlesztési koncepcióhoz készült helyzetfeltáró munkarészek tartalmazzák Tolna megye környezeti elemeinek állapotának leírását, illetve az alakulásukat befolyásoló fontosabb tényezőket. A tanulmány összefoglaló megállapításai környezeti közegek szerinti bontásban a következők:

Levegőtisztaság védelem

A megye levegőjének minősége a mért gáz halmazállapotú komponensek (kéndioxid, nitrogénoxid, formaldehid, benz(a)pirén) tekintetében az 1-es, a szilárd halmazállapotú komponensek (üledő por, szállópor) tekintetében a 2-es minőségi osztályba sorolható. Jelentősebb légszennyezések egyrészt a közlekedésből eredő szálló por következtében jelentkeznek, különösképpen a 6-os, az 56-os, a 63-as és 65-ös utak által érintett településeken. Emellett a fűtési szezonban fordulnak elő számottevő szennyezések azokon a településeken, ahol a vezetékes gáz kiépítése még nem történt meg; illetve egyre nagyobb gondot jelent a pollenszennyezettség is.

Zaj és rezgés elleni védelem

A zaj okozta terheléseket legnagyobb mértékben a közlekedés határozza meg, az ipari eredetű terhelés a megyére nem jellemző. A nagy átmenő forgalom okozta problémák a jelentősebb főutak mentén fordulnak elő, mely zajterhelést a forgalomelterelésekkel, illetve elkerülő utak építésével lehet csökkenteni. Ily módon került csökkentésre a Szekszárdon áthaladó jelentős

mennyiségű forgalom is az M6-os autópálya kiépítésével és az elkerülő út megépítésével. A tanulmány javaslata szerint a jövőben a nagyobb zajterheléssel járó ipari létesítményeket kizárólag ipari parkokba, vagy ipari övezetekbe indokolt telepíteni.

Felszíni vizek védelme

A megye felszíni vizeinek állapota összességében jó minőségű. Első osztályú víz jellemzően csak a Duna Paks alatti szakaszán fordul elő az év nagy részében. Mérések alapján a Paksi Atomerőmű nem gyakorol káros hatást a vízminőségre. A Duna többi szakasza jellemzően a III.-as illetve a IV.-es vízminőségi osztályba sorolható. Az Alsó-Duna-Völgyi Vízügyi Igazgatóság havonta végez méréseket, ahol vizsgálja a Duna biológiai állapotát és az algásodottság mértékét, azonban az adatok jelenős mértékben függenek a vízállástól, mivel az alacsonyabb vízállás mellett a szennyezettség is jelentősebb. A Kapos a Koppány, a Nádor csatorna, a Sió vízminősége az elmúlt tíz évben folyamatosan javult, mely az egyre korszerűbb szennyvíztisztító berendezéseknek, és a hosszú évek óta tartató tudatos vízvédelmi programoknak köszönhető.

Felszín alatti vizek védelme

A térségben a vízbeszerzés általában megfelelő védőréteggel rendelkező rétegvizekből történik, Szekszárdnál és néhány dunamenti községnél a dunai kavicssteraszra épített kutak működnek. A vizek egyes komponenseinek magas aránya miatt általában vas és mangántalanítás szükséges a kitermelés után. Emellett előfordul, hogy arzénmentesítésre is szükség van, jellemzően Dunaszentgyörgy környékén. A rétegvizekre a magas ammónia tartalom jellemző. A megyében jelentős hévíz készletek vannak a Dombóvár, Tamási, Szekszárd, Bonyhád települések által lehatárolt térségben. A hévíz források többszintű (turisztikai, mezőgazdasági, távhőellátási) hasznosítása nem jellemző, csupán kisebb fejlesztések történtek a térségben. A hévizek gyógyászati célú hasznosítása szinte minden térségben megkezdődött, de a keresleti oldal megosztásával egymás versenytársaivá kezdenek válni a gyógy- és élményfürdők.

Talaj- és földvédelem

A megye jó termőterületekkel rendelkezik, legnagyobb problémát az erózió okoz, mellyel nagy területek érintettek. Emellett a mezőgazdaságra jellemző monokultúrás szántóföldi növénytermesztés, a túlzott mértékű műtrágyázás és vegyszerezés hosszabb távon jelentős mértékben károsítja a termőföldek állapotát, illetve másodlagosan szennyezheti a felszín alatti vizeket is.

Hulladékgazdálkodás

A megyét érintő hulladékgazdálkodási rendszerek:

Dél-Balaton és Sió-völgye hulladékgazdálkodási projekt

A projekt célja, hogy a térségben a csatlakozott településeken megvalósuljanak a szelektív hulladékgyűjtés és a hulladék újrahasznosítás műszaki és szervezeti feltételei. A projekt keretében három környezetbarát hulladékkezelő telep épült meg, melyből egy Tolna megyében található, s a programhoz emellett 69 db Tolna megyei település társult.

Kapos-menti hulladékgazdálkodási rendszer

A rendszer 118 tagot fog össze, melyből 6 Tolna megye területére esik. A program keretében 28 lerakó rekultivációja történik, mely mellett egy korszerű hulladékkezelő telep is létesül Kaposváron.

Mecsek-Dráva hulladékgazdálkodás projekt

A kiépült komplex hulladékgazdálkodási rendszer három megye 313 településének hulladékkezelését vállalta, melyből 5 település Tolna megyei. A projekt tartalmazza hulladékudvarok (22 db) rendszerének kiépítését, két komplex központ létesítését, és négy átrakó állomás létrehozását, amelyből egy, a kaposzekcsői esik Tolna megye területére.

Közép-Duna Vidéke Hulladékgazdálkodási Önkormányzati Társulás

169 önkormányzat hulladékgazdálkodási tevékenységét szervezi. tevékenység itt is két fő elemből áll: egyrészt a korábbi hulladéklerakók rekultivációjából, másrészt az EU-s előírásoknak megfelelő új, korszerű hulladékgazdálkodási rendszer megvalósításából. 5 Tolna megyei település rekultivációja valósult meg. A szervezett hulladékkezeléshez Tolna megyéből 9 település csatlakozott.

Paksi térségi hulladékgazdálkodási rendszer

Hét település kezdeményezte egy társulás létrehozását, hogy 2013-tól kezdve a paksi szeméttelap korszerűsítésével, közösen oldják meg a hulladékok elhelyezését és hasznosítását. A rendszer elemei a paksi szeméttelap korszerűsítése, azaz egy új hulladéklerakó, egy szelektív válogató csarnok és egy komposzttelep építése. Szervesen ehhez a rendszerhez tartozik a Pusztahencse-Földespusztán megépült 1,2 MW teljesítményű biogáz erőmű, amely a biológiailag lebomló hulladékokból állít elő energiát. Az említett létesítmények 2013 tavaszra készültek el, így az új hulladékgazdálkodási rendszer üzembe állt.

Nemzeti Radioaktív-hulladék tároló Bábaapáti

A Paksi Atomerőmű üzemeltetése során keletkező szilárd és folyékony, kis és közepes aktivitású radioaktív hulladékok végleges elhelyezésére szolgál a Bábaapátiban építés alatt lévő radioaktív hulladéktároló. A folyékony hulladékok is szilárdításra kerülnek, így a csak szilárd halmazállapotú hulladékot 200 literes acélhordókban helyezik el a telephely központi épületében. A 3.000 db. hordó befogadására alkalmas csarnokban minőségi ellenőrző vizsgálatok és a hulladék előkészítése történik a föld alatti tárolásra. A föld alatti tárolók építése még folyamatban van, a központi épület a telephelyen megépült.

A megyében a veszélyes hulladékok mennyisége évről évre csökken, melynek legfőbb okai a gazdasági szerkezet átalakulása és a fejlődő hulladékgazdálkodás. A legnagyobb mennyiségű

veszélyes hulladékot 3 város, Dombóvár, Simontornya és Szekszárd termeli. Jelentős, évek óta tartó problémát jelentettek a Simontornyai Bőrgyár Rt. felhalmozott hulladékai, amelyek ártalmatlanítása folyamatban van. Folyamatosan rekultivációra kerülnek illetve kerültek a nagyobb települések szeméttelpei is s így a potenciális veszélyes hulladék károkozás lehetősége is mérséklődik.

A környezeti állapot egyéb jellemzőinek leírása - terhelhetőség

Tolna megye területfejlesztési koncepcióját megalapozó helyzetértékelés külön fejezetben foglalkozik a táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározásával. Tolna megye tájhasználatára alapvetően a mező- és erdőgazdasági használat, termelés jellemző, ám ennek ellenére természetvédelmi, tájképvédelmi, vízgazdálkodási, vízvédelmi és turisztikai szempontból kiemelhetőek olyan tájegységek, tájtypusok, amelyek érzékenysége, terhelhetősége eltér a hagyományos mezőgazdasági tájhasználatától.

A megye tájterhelhetőségét az eltérő természeti adottságok az ökológiai természetvédelmi érzékenység és a hagyományos tájhasználat alapján a következő tájtypusokra osztjuk fel:

- Folyómenti táj,
- Dombvidéki - Mezőgazdasági táj,
- Dombvidéki - Erdőgazdasági táj,
- Dombvidéki - Borvidéki táj.

A folyómenti táj sok szempontból való érzékenysége határozza meg a terhelhetőséget, ezért olyan többfunkciós komplex tájgazdálkodás kialakítása fontos, amely a vízgazdálkodás, a természeti adottságokhoz igazodó tájhasználat, a tájképi, természeti értékek védelmének prioritásával biztosítja a Duna-menti települések természeti erőforrásainak fenntartható használatát biztosító környezetkímélő fejlesztését.

Az intenzíven művelt szántóterületek sok esetben alig néhány méterre megközelítik az élővilág és a mikroklíma szempontjából fontos szerepet játszó vízfelületeket, az értékes természetközeli élőhelyeket, amelyek egy része Natura 2000 természet-megőrzési terület. Ezekben a területeken a természetvédelmi érdekeket kell elsődlegesen érvényesíteni a táj fenntartása során és a településrendezési tervekben szélesebb védősávot kell a tavak mentén szabályozni. A mezőgazdasági táj többi területeinek terhelhetőségében a termőföld védelmének prioritását kell érvényesíteni. Biztosítani kell a mezőgazdasági majorok, telephelyek rendeltetésüknek megfelelő használatát és fejlesztési lehetőségét.

Az erdőgazdasági területeken a meglévő vizes élőhelyeken a természetvédelmi érdekeket kell elsősorban érvényesíteni a tájfenntartás során. Az erdőgazdasági táj többi területén a talaj (termőtalaj), a fás növényzet és az élővilág (élőhelyek) védelmének prioritását kell érvényesíteni.

A borvidékekbe tartozó települések közül is több településen már nem lehet szőlőtermesztésről beszélni. Tekintettel arra, hogy a művelt szőlőhegy, szőlőültetvény

történeti, esztétikai, településszerkezeti, építészeti, turisztikai szempontból is az egyik leggazdagabb, legvonzóbb tájelem, tudatosan támogatni kell a borvidéki tájra jellemző szőlőhegyi tájelemek fennmaradását és elsősorban a szőlőművelést.

A területfejlesztési koncepció illetve a program megalapozása, illetve a célok kidolgozása során feltárt környezeti konfliktusok elemzése, értékelése, és a környezeti állapot várható alakulása abban az esetben, ha a programban megfogalmazott javaslatok nem valósulnának meg

Mivel a területfejlesztési programhoz külön helyzetfeltárás nem készült, a koncepciót megalapozó helyzetfeltárás tekinthető kiinduló alapnak. A helyzetfeltáró munkarész nem tér ki önálló fejezetként a környezeti konfliktusok ismertetésére, így ezek elemzését a már ismertetett környezeti elemek állapota alapján végeztük el. Legnagyobb problémát az egyes közegek szennyezettsége jelenti, mely további területhasználatokat is korlátoz, illetve az emberi egészségre is sok esetben veszélyt jelent.

A levegő tisztaság tekintetében a szilárd szennyezők, a szálló és az ülepedő por okoz problémát. A vezetékes gáz kiépítése sok településen nem történt meg, így ebből kifolyóan is szennyezések lépnek fel. Emellett a pollenszennyezettség időszakosan veszélyezteti a lakosság egészségi állapotát.

A felszíni vizek szennyezettsége nem jelentős, az utóbbi években a vízminőség javuló értékei jellemzőek.

A felszín alatti vizek tekintetében a magasabb ásványi anyag tartalom okoz problémát, mely miatt sok esetben vas- mangán-, illetve arzénmentesítésre van szükség.

Zajvédelem tekintetében a forgalmasabb, magasabb rendű főutak menték jellemzőek nagyobb mértékű terhelések.

A talajt a monokultúras mezőgazdasági termelés, a műtrágya használat, és az erózió veszélyezteti.

4.3. A program céljainak és prioritásainak megvalósulásával közvetve vagy közvetlenül környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárása

A területfejlesztési program alapvető - specifikus - céljai közé tartozik a fenntarthatóság és az élhető környezet megteremtése, a környezetállapot megóvása és javítása, valamint az energiahatékonyság is. Prioritások szintjén is hangsúlyosan megjelenik a dokumentumban a az élhető és fenntartható környezet. Már az előző fejezetben is említettek szerint a program átfogó, négy specifikus célja és 5 prioritása szintjén egyik sem okozza közvetlenül a környezetminőség romlását, nem állnak ellentétben a fenntarthatósági szempontokkal. Pozitív, hogy a célok illetve a prioritások egyike kifejezetten a fenntarthatóságra fókuszál.

Több prioritás esetében potenciálisan sem kell tartani negatív hatások bekövetkeztétől, melyek például kimondottan a környezeti elemek védelmére fókuszálnak (3. prioritás), illetve, melyek tartalma a társadalmi szerkezet átalakításával kapcsolatos (2., 4., 5. prioritások), így ezek jellemzően környezeti következményekkel nem járnak. A fenntarthatóság figyelembe vétele, a környezeti értékek megóvása, az energiahatékonyságra ezen prioritások esetében megfogalmazódott, azonban elsősorban az 1. prioritás „A Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése” a későbbi tervezési folyamatokban és a megvalósulás során magában hordozhatja a környezetkárosítás bekövetkeztének lehetőségét is. A prioritás és a hozzárendelt beavatkozások nem kellő konkrétsága miatt ezek a hatások ma nem becsülhetők fel részleteiben.

A természeti erőforrások igénybevételét vagy környezetterhelést kiváltó tényezők

A 3. prioritás „Élhető és fenntartható környezet megteremtése” 3.2. beavatkozási területe „Természeti környezet állapotának megóvása és gazdálkodás fenntarthatóságának javítása” Tolna megye természeti környezet állapot megóvását adott esetben helyreállítását tartalmazza. Ugyancsak magába foglalja a fenntartható gazdálkodás feltételeinek megteremtését azokon a területeken, ahol ipari vagy mezőgazdasági tevékenység folyik. Ez a prioritás illetve beavatkozás kapcsolódik részletesebben a környezet témaköréhez, a környezeti elemek használatához. A használat változása az elemek állapotában is általában valamilyen irányú változást eredményez, mely optimális esetben pozitív, az elemek megóvását, az erőforrások hasznosulásának fejlesztését jelenti, azonban a túlzott igénybevétel és a nem megfelelő módszerek alkalmazása környezetkárosító tevékenységgel párosulhat.

A 3.3. „Megújuló energiaforrások használatának ösztönzése és energiahatékonyság javítása” beavatkozás szerint a Fejlesztési Program törekvése, hogy Tolna megyében ösztönözze a megújuló energiaforrások használatát, valamint hogy javítsa az energiahatékonyságot mind a vállalkozások, mind a közintézmények esetében.

A gazdaságfejlesztési prioritás esetében környezeti elemek terhelését kiváltó tényezők és a természeti erőforrásokra gyakorolt hatások vizsgálata olyan minimális információk alapján ítélni meg felelősen, amelyeket a program beavatkozásai említenek. Az általános szövegezésből legfeljebb olyan szinten emelkednek ki konkrétumok, hogy a Program támogatja mind a zöldmezős, mind a barnamezős beruházásokat, vagy a telephelybővítések útépitését is magában foglalhatnak. Ezek környezeti hatásai tekintetében konkrétumok hiányában annyit lehet jelen környezeti vizsgálat keretei között értékelni, hogy az adott projektek megvalósítása során kell tekintettel lenni a környezetterhelés lehetőség szerinti minimalizálására.

A társadalmi típusú, közösségfejlesztési és a köztevékenységekre kiterő prioritások esetében - a Program jelen változata alapján - nem lehetséges a várható környezeti hatások elemzése, de feltehetőleg ezek a típusú prioritások nem járnak számottevő környezetkárosítással.

Közvetett módon környezeti következménnyel járó társadalmi, gazdasági folyamatokat kiváltó tényezők

Különösen a 1. „Gazdaság - Növekvő jövedelem, foglalkoztatás” cél és a 1. Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése” prioritás hordozhatja magában a környezetkárosítás bekövetkeztének lehetőségét is. A túlzott, egyoldalú gazdasági növekedésre koncentrálás jelenthet potenciális veszélyforrást. A közelmúlt - nem feltétlenül Tolna megyei - tapasztalatai is bizonyítják, hogy gondos tervezés, engedélyezés és monitoring rendszer szükséges a környezetkárosítás elkerüléséhez. Ezért a gazdasági beruházásoknál, az iparfejlesztésnél fokozottan ügyelni kell a környezetvédelmi követelmények érvényesítésére.

4.4. A fejlesztési program céljainak megvalósulása esetén várható, a környezetet érő hatások, következmények előrejelzése

A fejlesztési program céljai és prioritásai olyan szemléletmóddal és olyan célzattal kerültek megfogalmazásra, hogy azok semmiképpen nem idéznek elő tartós, tendenciózus negatív változást a megye környezetállapotában. Azonban a területfejlesztési program kevés olyan lényegi konkrétumot tartalmaz, amelyek környezeti hatásainak, következményeinek előrejelzése tételesen elvégezhető lenne.

Jól azonosítható környezet igénybevétel illetve hatások

Környezeti elemek

Egyetlen program cél sem jár közvetlen kedvezőtlen hatással a környezeti elemekre. A prioritások esetében sem kell a környezeti elemek direkt károsodásától tartani. A beavatkozásokhoz későbbiekben illesztendő konkrét projektek során konkretizálódó tartalom meghatározása során kell tekintettel lenni a környezeti elemek károsodását kizáró vagy minimalizáló megoldások alkalmazására.

Környezeti elemek rendszerei, folyamatai, szerkezete (különös tekintettel a tájra, településre, klímára, természeti rendszerre, biodiverzitásra)

A területfejlesztési program céljai és a prioritások értelemszerűen egy élhető és társadalmi, gazdasági értelemben versenyképes, fejlődő megye jövőképeként szolgálatában állnak. A program célok illetve az ezek elérését kifejező öt prioritás nem abban a mélységben és részletezettségben került megfogalmazásra, amely alapján az egyes környezeti elemekre illetve környezeti rendszerekre gyakorolt pontos hatás előrejelezhető lenne. A prioritásokhoz rendelt beavatkozásokban már indokolt lett volna olyan konkrét javaslatok megadása, melyek környezeti elemekre gyakorolt hatása érdemben minősíthető. Ennek hiányában a kiválasztásra és megvalósításra kerülő projektek, valamint a területi, települési szintű rendezési tervezés során lesznek megismerhetők és értékelhetők az egyes programelemek környezeti elemekre gyakorolt hatásai.

Natura 2000 területek

A célokban foglaltak konkrét megvalósulását szolgáló terület- és településrendezési tervek készítése során lesz eldönthető. Mindenesetre nem támogatható olyan célkitűzés már a területfejlesztési program szintjén sem, amely a Natura2000 területek rendeltetésével nem összeegyeztethető hatásokat okozna.

Emberek egészségi állapota, társadalmi, gazdasági helyzete (különös tekintettel az életminőségre, kulturális örökségre, területhasználatra)

A megyei program céljai egyértelműen és alapvetően a megye gazdasági és társadalmi fejlődését, az emberek jólétét szolgálják.

Közvetett módon hatást kiváltó tényezők

A területfejlesztési program hatásai rendkívül szerteágazóak. A közvetett hatások maradéktalan számbavétele teljes körűen nem is lehetséges. Az e helyütt alkalmazott elemzési-értékelési módszertan arra a VÁTI által korábban javasolt megközelítésre épít, hogy területfejlesztési koncepciók és programok stratégiai szintjét (céljait, prioritásait) egy fenntarthatósági értékrendhez viszonyítsuk, egy környezeti teljesítményértékelési sémában vizsgáljuk. A vizsgálathoz az első fejezetet követően felvázolt speciális **térségi fenntarthatósági értékrenddel** vetjük össze a fejlesztési program célkitűzéseit. A célrendszer és a fenntarthatósági értékrend kapcsolatát egy ún. térségi (megyei) fenntarthatósági mátrix segítségével értékeljük. A VÁTI szakemberei által javasolt értékelési mátrix egyik tengelyén a fejlesztési program specifikus céljait illetve a program öt prioritását, másik tengelyén a térségi (megyei) fenntarthatóság alapelveit tüntettük fel. A fejlesztési elképzelések egyértelmű pozitív hatásait, illetve kapcsolatát a fenntarthatósági alapelvekkel zöld színű 3-sal reprezentáltuk. Piros színt és 1-es számot kaptak azok a kapcsolatok ahol, esetlegesen negatív következményekkel, hatásokkal is lehet számolni. Narancssárga színnel és 2-sel a bizonytalan, potenciális lehetőségeket, de veszélyeket is magába foglaló kapcsolatokat jeleztük. Ahol nem került semmi az értékelési mátrixba ott nem vagy nehezen értelmezhető kapcsolat áll fenn a tényezők között.

Az alábbi táblázatot követően a tartalmi követelményekben előírt témakörök áttekintése is megtörténik.

		C1. Gazdaság - Növekvő jövedelem, foglalkoztatás	C2. Fenntarthatóság - Élhető környezet	C3. Köz- tevékenységek - Javuló közviszonyok	C4. Fejlesztések hasznos és hatékony intézmény- rendszerének kialakítása	P1.A Tolna megyei gazdaság verseny- képességének erősítése	P2. Lehetőségre remtés a Tolna megyeiek számára - megtartó közösségek támogatása	P3. Élhető és fenn- tartható környezet megteremtése	P4. Köztevé- kenységek minőségének javítása	P5. Fejlesztések hasznos és hatékony intézmény- rendszerének kialakítása
TÉRSÉGI AUTONÓMIÁRA VALÓ TÖREKVÉS	A térség erőforrásainak fenntartható hasznosítása	1	3	1	1	1	1	3	1	1
	Stabil és kiegyensúlyozott külső erőforrás felhasználás	2	3	1	2	1	1	3	1	2
	A társadalmi- gazdasági tevékenységek által gerjesztett folyamatok és áramok minél tartósabban a megyén belül tartása	3	1	1	2	3	1	1	1	2
	Autonóm közösségi döntéshozatal	2	2	1	1	2	2	2	1	1
MÁS TÉRSÉGEK IRÁNTI FELELŐSÉGVÁLLALÁS	Problémák helyben való kezelése	3	3	2	2	3	3	3	2	2
	Más térségek közösségi döntési kompetenciái csorbításának elkerülése	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	Anyagáramok									

	ciklusainak megyén belül való zárása									
	A társadalom megújuló képességének térségi biztosítása	1	3	3	2	1	3	3	3	2
MEGYE MEGÚJULÓ KÉPESSÉGÉNEK BIZTOSÍTÁSA	Kulturális és tudományos innováció feltételeinek biztosítása	2	3	1	2	2	1	3	1	1
	A környezeti elemek megújuló képességeinek biztosítása	1	3	2	2	2	2	3	2	2
	Zöldmezős fejlesztések helyett barnamezős területhasználat	2	1	1	2	2	1	1	1	1
	Közkincsek, közérdekű létesítmények, rendezvények hozzáférhetősége	1	3	1	2	1	1	3	1	1
FENNTARTHATÓ TÉRHASZNÁLAT	Adminisztratív és gazdasági tevékenységek értékmegőrzést szolgáló térszervezése	3	2	1	2	3	2	1	1	1
	A társadalom közelebb hozása a helyi környezetéhez	2	2	2	2	2	2	2	2	1
	Az utazási idő csökkentése és	2	2	3	2	2	2	2	3	2

	kulturált hasznosítása									
	Az áruszállítás károkozásának méréséklése	2	2	2	2	2	2	2	2	2

4. táblázat Fenntarthatósági teljesítmény értékelő mátrix

Közvetett hatások új környezeti konfliktusok, problémák megjelenésére, meglévők felerősödésére

Sem a fejlesztési programban rögzített célok, sem az ezekhez elvezető prioritások alapvetően nem járhatnak és nem is járnak olyan hatásokkal ami jelentős és direkt környezetminőség romlást eredményezne. Közvetett módon azonban egyes célok elérése illetve egyes beavatkozások okozhatnak környezeti konfliktusokat. Ezekkel elsősorban a gazdaságfejlesztéssel összefüggő javaslatok esetében kell számolni. Az értékelést nem segíti, hogy a beavatkozások tartalma túlzottan általános, legfeljebb olyan szinten jelennek meg csak környezeti szempontból értékelhető információk, mint hogy „mind a zöldmezős, mind a barnamezős beruházások fontosak és ösztönzendők”. De konkrét helyszínek, volumenek, területnagyságok, ágazatok híján a tényleges hatások nem jelezhetők előre.

Közvetett hatások környezettudatos, környezetbarát magatartás, életmód lehetőségeinek, feltételeinek gyengítésére vagy korlátozására

A program 3. és 4. számú specifikus célja pontosan a közösségi infrastruktúrák állapotának javítására és a közszolgáltatások minőségének javítására helyezi a hangsúlyt. A prioritások között is megjelenik a megtartó közösségek támogatása (2. prioritás), a 3. „Élhető és fenntartható környezet megteremtése” prioritás keretében pedig meg kell erősíteni a helyi közösségeket és kultúrát, támogatni kell a természeti környezet óvását és helyreállítását. A 4. prioritás két beavatkozást tartalmaz a falvak ill. a városok életminőségének javítására, mely az az infrastruktúra megújulását és a közösségi szolgáltatások minőségének javulását, a városi közterek megújítását is magába foglalja. A 3. prioritás megújuló energiaforrásokra vonatkozó beavatkozása az ilyen célú megyei projekteket kívánja felkarolni és a felkészülést segíteni.

A Fejlesztési Program célja, hogy a természeti környezet állapotát megóvja, adott esetben helyreállítsa, és megteremtse a fenntartható gazdálkodás feltételeit azokon a területeken, amelyen ipari vagy mezőgazdasági tevékenység folyik. Ezen törekvések teszik lehetővé, hogy a természeti környezet szépségét a következő nemzedékek számára is megőrizzük.

Leszögezhető, hogy a megyei program közvetett módon sem hat negatívan a környezettudatos értékrendre.

Közvetett hatások a helyi adottságoknak megfelelő optimális térszerkezettől, területfelhasználási módtól való eltérés fenntartására vagy létrehozására

Effajta hatással lényegében nem kell számolni a Tolna megyei fejlesztési program megvalósulása nyomán. Nem irányoz elő az optimálistól eltérő térszerkezeti fejlesztést, sőt - sajnálatos módon - a térszerkezetfejlesztés sem a célok, sem a prioritások között nem jelenik meg. A megyei területfelhasználás jelentős megváltozásával ebből következőleg a program következményeként nem kell számolni.

Közvetett hatások olyan helyi társadalmi-kulturális, gazdasági-gazdálkodási hagyományok gyengítésére, amelyek a táj eltartó képességéhez alkalmazkodtak

A program kifejezetten törekszik a meglévő természeti hagyományok megtartására és fejlesztésére, ahogyan ezt a 6. „Kiemelt jelentőségű projektek” c. fejezet „6.4. Helyi termékek piacra jutásának támogatása” c. alfejezete ki is emeli. A helyi termékek nem csak munkahelyet és jövedelmet teremtenek, hanem erősítik a helyi identitást, segítik kielégíteni a

környék és az ország biogazdálkodásból származó termékek és sokszínű minőségi termékpaletta iránti növekvő igényét. A megye sajátos, nagy természetesi hagyományú gazdálkodási típusaira (szőlőtermesztés, borászat, gabona, stb.) gyakorolt hatások nem becsülhetők, mivel ezen ágazatokra nem tartalmaz javaslatokat a dokumentum.

Közvetett hatások a természeti erőforrások megújulásának korlátozására

A megye fontos természeti erőforrása a termőföld. Ennek megőrzését, védelmét a program több ponton is - igaz, csak közvetve - előírja (fenntartható gazdálkodás feltételeinek biztosítása, ár- és belvízvédelem). Kifejezett hangsúlyt helyez a dokumentum a megye megújuló energiapotenciáljának hasznosítására. Ehelyütt kell megemlíteni azt is, hogy a megyei koncepcionális célok között szerepel a megye területén található szénvagyon újbóli hasznosításának gondolata, viszont a megyei program erről már nem tesz említést.

Közvetett hatások a nem helyi természeti erőforrások jelentős mértékű használatára vagy a helyi természeti erőforrások túlnyomóan más területen való hasznosítására

Nem tartalmaz a jelenleginél intenzívebb természeti erőforrás hasznosítást a célrendszer. A dokumentum kiemelt jelentőségű projektként említi (2 bekezdésben) a „Paksi Atomerőmű bővítésére való felkészülést”.

4.5. A környezeti következmények alapján a területfejlesztési program értékelése

Tolna megye területfejlesztési programja - fenti fejezetekben bemutatott - közvetlen illetve közvetett környezeti hatásai alapján kijelenthető, hogy a specifikus célok, prioritások, beavatkozások megvalósulása során alapvető és lényeges kedvezőtlen változások bekövetkezésére, számottevő negatív hatásokra nem kell számítani.

A 1. „Gazdaság - Növekvő jövedelem, foglalkoztatás” és az ezt szolgáló 1. prioritás „Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése” valamint ezek tervezett beavatkozásai - a specifikus cél gazdaságfejlesztési jellegéből következően - járhatnak negatív környezeti következményekkel.

A 3. „Köztevékenységek- Javuló közviszonyok”, a 4. „Fejlesztések hasznos és hatékony intézményrendszerének kialakítása” célok és a kapcsolódó prioritások gyakorlatilag sem közvetlen sem közvetett módon nem járulnak hozzá a környezeti elemek és környezeti rendszerek rossz irányba történő megváltozásához.

A 2. „Fenntarthatóság - Élhető környezet” specifikus cél és a hozzá rendelt prioritás a környezeti elemek állapotának megőrzését, javítását, a fenntartható fejlesztéseket preferálja, így várható környezeti hozadéka kedvező.

A környezeti elemekre gyakorolt hatások tekintetében az átfogó megyei cél és a 4-ből 3 specifikus célkitűzés - és az ezekhez meghatározott prioritások - nem eredményez negatív

állapotváltozást. A megye gazdaságának erősítését kitűző 1. specifikus cél és prioritás, és annak bizonyos beavatkozásai esetében számolni kell negatív környezeti hatásokkal. Ezek mérséklése érdekében környezetvédelmi célok beépítése illetve a hatásokat mérséklő intézkedések meghatározása szükséges.

A fejlesztési program meghatároz öt kiemelt jelentőségű projektet, melyek a megyei fejlesztés zászlóshajóinak is tekinthetők a dokumentum szerint. Amennyiben ez így van, indokolt lenne legalább a „Sió revitalizációja”, a „Paksi Atomerőmű bővítésére való felkészülés” és a „Tolna megyei turizmus fejlesztése” kiemelt projekt esetében azok részletesebb tartalmi kifejtése, ami a várható környezeti hatások előrejelzését is segítené.

Összefoglalóan Tolna megye területfejlesztési programja céljai, prioritásai és a tervezett - meglehetősen kevés konkrétumot tartalmazó - beavatkozások a fenntarthatósági értékrendet megfelelően érvényesítik. A célok megvalósulása összhangban van a fenntartható fejlődés elvárható kritériumaival.

5. A TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM MEGVALÓSULÁSA KÖVETKEZTÉBEN VÁRHATÓAN FELLÉPŐ KÁROS HATÁSOK ELKERÜLÉSÉRE A PROGRAMBAN JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK HATÉKONYSÁGÁNAK ÉRTÉKELÉSE, TOVÁBBI SZÜKSÉGES INTÉZKEDÉSEK

5.1. A Programban szereplő környezeti intézkedések értékelése

Tolna megye területfejlesztési programja - jelenlegi változatában - nem tartalmaz a célok elérése, illetve a prioritások és a megjelölt beavatkozások nyomán esetlegesen fellépő környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó intézkedéseket. Ennek magyarázata vélhetőleg az, hogy a program alapvetően nem tűzött ki olyan célokat, ami a környezetre döntően káros hatásokkal járna. Ugyanakkor a prioritások tartalmából következő beavatkozások között megfogalmazásra kerülnek olyan elemek, amelyek környezetre gyakorolt akár káros hatásával is számolni kell. Azonban ezek jellege, fokozata a program - többször kifogásolt - túlzott általánossága miatt nem becsülhető érdemben.

Fentiekre tekintettel javasolt azon prioritások illetve beavatkozások esetében, amelyek - amellet, hogy gazdaságfejlesztési, infrastruktúrafejlesztési szempontból kétségkívül a megye érdekeit szolgálják - káros környezeti hatásokkal is járhatnak, a tartalom kifejtését követően a környezeti szempontú ellentételezésre és a hatások mérséklésének szükségességére vonatkozó javaslatokat rögzíteni. Az **intézkedések megfogalmazása legalább az alábbi specifikus célok illetve prioritások, kiemelt projektek esetében javasolt:**

- 1. specifikus cél: „Gazdaság - Növekvő jövedelem, foglalkoztatás”
- 1. prioritás: „Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése” valamint tervezett beavatkozásai
- 1. kiemelt jelentőségű projekt: Sió revitalizációja
- 2. kiemelt jelentőségű projekt: Paksi Atomerőmű bővítésére való felkészülés
- 3. kiemelt jelentőségű projekt: Tolna megyei turizmus fejlesztése

5.2. Javaslat szükséges környezeti szempontú intézkedésekre

Időbeliség, trendek meghatározása

A területfejlesztési koncepcióhoz készült, de a megyei programot is megalapozó helyzetértékelés környezeti fejezetei nem tartalmaznak időbeni adatsorokat, változási tendenciákat bemutató grafikonokat, adatsorokat, jövőbeni trendekre vonatkozó megállapításokat. A statikus szemléletmód miatt a környezetváltozási folyamatok, trendek nehezen becsülhetők. A Tolna megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási szerve által a fejlesztési koncepció környezeti értékelésének egyeztetési eljárása során adott véleményébe foglalt - környezeti állapotra vonatkozó - adatok, információk beépítése továbbra is javasolt a programot is megalapozó helyzetértékelés megfelelő fejezeteibe.

Ugyancsak javasoljuk a Pécsi Bányakapitányság észrevételében a bányanyitásokkal kapcsolatban közölt új információk beépítését a megalapozó helyzetértékelésbe. A környezeti állapotot leíró fejezetek további adatokkal való feltöltését követően nyílik mód a változások tendenciájának értékelésére.

Fejlesztési célok számszerűsítése, célértékek, indikátorok megadása

A területfejlesztési program 4 specifikus célja, 5 prioritása és ezek beavatkozásai adják Tolna megye elkövetkező 7 éves időszakra szóló legfontosabb céljait, feladatait. Az előrehaladás mérése - az általánosságok szintjén való túllépés és a mérhetőség érdekében - célértékek, bázisértékek, illetve indikátorok megadását teszi szükségessé az egyes célokhoz, beavatkozásokhoz. Az operatív program beavatkozásokat, feladatokat jelöl meg (mint többször utaltunk rá, jobbra csak az általánosságok szintjén), azonban minden esetben számszerűsítések nélkül. A fejlesztési célok, beavatkozások megfogalmazásánál javasolt a fejlesztéseket területileg azonosítani és számszerűsíteni. A területi azonosítás teljesen hiányzik, mind szövegesen, mind térképileg. A jövőben is valószínűleg csak korlátozottan fognak rendelkezésre állni a fejlesztési források és környezeti szempontból azoknak kell nagyobb prioritást kapniuk, amelyeknek környezeti hozadéka nagyobb. A 2014-20-as ciklus során tudható, hogy az Európai Unió a források odaítélésénél követelményként várja el a célok indikátorokkal alátámasztott teljesülését. Az indikátorok alkalmazását az NTH által kiadott Tervezési Iránymutatás is javasolja, ennek ellenére a megyei program nem alkalmazza. Az indikátorok és célértékek megadása a program megvalósulásának a nyomon követését is elősegíti, valamint a környezeti célok elérésének is egy alkalmas visszajelzése.

Természetvédelmi fejlesztések

Tolna megye természeti értékekben gazdag, de a természetvédelmi fejlesztések ehhez mérten hangsúlytalanul jelennek meg (pl. a Natura 2000 területek egyáltalán nem szerepelnek, miközben a vidékies térségek megújítása, a mezőgazdálkodás új irányainak meghonosítása kapcsán várhatóan konfliktusokra is fel kell készülni) a fejlesztési programban. A 3 prioritás egyik beavatkozása általánosságban foglalkozik a természeti környezet állapotának megóvásával, de konkrét feladatokat, projektjavaslatokat nem említ. Ugyanakkor a kiemelt projektek között szereplő „Tolna megyei turizmus fejlesztése” a megye természeti és kulturális értékeire épít. A kiemelt projekt a természeti értékekre alapozott turizmust támogatja, viszont a védelmi célú fejlesztéseket nem említi. Javasolt a természetvédelmi területeket közvetlenül vagy közvetve érintő egyéb fejlesztésekkel kapcsolatos problémák (pl. közlekedésfejlesztés, turizmusfejlesztés, bányászat, mezőgazdálkodás, stb.) és a kezelésükre adott megnyugtató válaszok megjelenítése a fejlesztési programban.

Natúrparkok

Érdemes lenne a natúrparkok kialakításának, megvalósíthatóságának is külön célkitűzést vagy fejezetet szentelni. A natúrparkok olyan természetvédelmi „keretbe” illesztett területfejlesztési lehetőségek, amelyek a helyi gazdaságra, az alulról jövő kezdeményezésre és a vidék megújítására épülnek, ezért mindenképpen összhangban vannak a területfejlesztési program céljaival, prioritásaival, ezért javasolt akár önálló beavatkozásként is szerepeltetni.

Tájterhelhetőség, tájrehabilitáció

A helyzetfeltárás részletesen elemzi a Tolna megyei táj jellemzőit és az egyes tájtípusok terheltségét illetve terhelhetőségét. A helyzetértékelő fejezet számos értékes célkitűzést is megfogalmaz a tájterhelhetőség szempontjaira vonatkozóan, amelyek sajnálatos módon a megyei program céljai között egyáltalán nem jelennek meg. Javasolt a - nem védett - táj megőrzését, védelmét szolgáló célok beépítése a program céljai közé, esetleg kiegészítésük továbbiakkal specifikusan az egyes tájkarakter típusokra vonatkozóan. Ugyancsak nem foglalkozik a dokumentum a megye területén lévő tájsebek (felszíni bánya, anyagnyerőhely, felhagyott ipari vagy katonai terület) felszámolásának kérdésével.

Agrár-környezetgazdálkodás

Az agrár-környezetgazdálkodás témaköre nem jelenik közvetlenül a megyei programban sem a környezeti, sem a falvak életminőségi fejlesztése prioritások között. Ez azért is indokolt lenne, mivel Tolna megyében a mezőgazdálkodás feltétele és ennek megfelelően hagyományai egyaránt jók, és kiemelt projektként a helyi termékek piacra jutása is megjelenik a programban. A Nemzeti Vidékstratégiára alapozott vidékfejlesztésnek, agrár-környezetgazdálkodásnak a vidéki térségek megőrzésében játszott szerepe miatt érdemes lenne nagyobb teret szentelni a programban.

Gazdaságfejlesztési célok környezeti vonatkozásai

A korábbi fejezetekből is kitűnik, hogy a megyei program kiváltotta esetlegesen negatív környezeti következményekkel leginkább a 1. „Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése” gazdaságfejlesztési prioritás esetében lehet számolni. Mint több helyütt utaltunk rá, a program konkrétumokat nélkülöző, általános megfogalmazásai csak részben engednek következtetni a várható hatásokra. Mindazonáltal ezen prioritás és a kapcsolódó beavatkozások vonatkozásában javasolt megvizsgálni és kifejtetni, milyen intézkedések tervezettek a természetkárosító hatások megakadályozására illetve mérséklésére, és hogyan érvényesül a természeti erőforrások fenntartható használata. Javasolt továbbá támogatási kritériumokat meghatározni a fejleszteni kívánt iparágak környezetkímélő fejlesztésének ösztönzésére. A munkahelyteremtés során javasolt a környezetvédelmi iparban, a megújuló energiahasznosításban létrejövő és általában a „zöld munkahelyek” előnyben részesítésére kedvező támogatási feltételeket biztosítani. A nagy helyigényű, különösen zöldmezős logisztikai és ipari fejlesztések ne járhassanak a jó minőségű termőföldek igénybevételével.

Helyi termékek

A fejlesztési program nagy hangsúlyt helyez a helyi termékek piacra jutásának támogatására, ilyen címen kiemelt projektet is tartalmaz a program. A kiemelt projekt elősegíti a vidéki térségek megújítását, hozzájárulhat az ökológikus gondolkodás és szemléletmód, illetve természetési technológiák meghonosításához, és az értékesítési lehetőségek bővülésével a megyei össztermelésen belüli részaránya növeléséhez. A kiemelt projekt nyomán számolni lehet továbbá a mezőgazdasági termékekre helyben ráépülő feldolgozás térnyerésére. Ezen cél esetében javasolt az élelmiszeripari feldolgozó-kapacitások környezeti teljesítményének mérése és folyamatos nyomon követése

Vízi, vízparti fejlesztések, víztakarékosság

A területfejlesztési program kiemelt jelentőségű projektjei között szerepel a „Sió revitalizációja”, valamint a „Tolna megyei turizmus fejlesztése”, mely utóbbi - egyebek mellett - a termálvízkincre és a Dunára alapozza a turisztikai fejlesztéseket. E fejlesztések megvalósítása során a vizek védelme elsődlegességét biztosítani szükséges. Ennek érdekében meg kell határozni a környezetkímélő vízi infrastruktúrafejlesztés és vízpart használat alapelveit, amelyek biztosítják a megye folyóvizeinek fenntartható hasznosítását. A termál- és gyógyvizekre épülő előirányzott fejlesztések során a felszín alatti vízkincre minőségének és mennyiségének megőrzését és fenntartható kiaknázását biztosító feltételek kidolgozása szükséges. Mind az ipari, gazdasági fejlesztések kritériumául kell szabni, mind a lakossági szemléletformálásba hangsúlyosan be kell építeni a vízzel való takarékoskodás alapelvét.

Területfejlesztés-területrendezés összehangolása

Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, a fejlesztési és a területrendezési vonatkozású stratégiai területi tervezés szorosabb összekapcsolását annak érdekében, hogy az egyes területrendezési (területegységek) céljait a területfejlesztési és a területhasználat-szabályozási eszközök egymással szinergiát eredményezve szolgálják. A vizsgált megyei területfejlesztési program ilyen szempontból akkor éri el maradéktalanul célját, ha céljai be tudnak épülni a megyei területrendezési tervbe is - bár tudvalevő, ennek legfőbb akadálya éppen a jelenlegi jogszabályi kötöttségekben keresendő.

6. JAVASLAT A MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM ÁLTAL BEFOLYÁSOLT MÁS TERVEKBEN FIGYELEMBE VEENDŐ KÖRNYEZETI SZEMPONTOKRA, INTÉZKEDÉSEKRE

A megyei területfejlesztési program mellett, hogy céljai és prioritásai közvetlenül is megállják a helyüket és a megye elkövetkező 7 éves időszakban sorra kerülő fejlesztésének sarokpontjait képezik, a kistérségi szinten kiválasztásra és megvalósításra kerülő projekteken keresztül, valamint a megyei területrendezési terv módosításán és a településrendezési tervek révén érvényesül.

A területfejlesztési program 1 átfogó és 4 specifikus céljának, az 5 prioritásnak és az ezekhez rendelt beavatkozásoknak meg kell jelennie a különböző megyei, térségi fejlesztési, tervezési dokumentumokban (megyei fejlesztési koncepciók /turizmus, környezetvédelem, közlekedésfejlesztés, stb./, megyei területrendezési terv, településrendezési eszközök és stratégiák, tervek). Másfelől a megyei program által kijelölt keretrendszerben kell elkészíteni a kistérségi részprogramokat, amelyek a 7 éves időszak során megvalósuló projekteket is meghatározzák. Azok a települési kistérségi projektek kerülhetnek kiválasztásra, amelyek a megyei programban kijelölt célok eléréséhez közelebb visznek.

A megyei területfejlesztési program által befolyásolt területi és ágazati tervekben, koncepciókban érvényesítendő szempontok:

- A fenntarthatósági értékrendnek és kritériumoknak megfelelő fejlesztések támogatásának elsődlegessége a megye gazdaságfejlesztési célterületein.
- A zöldgazdaság, a környezetipar és a megújuló energiahasznosítás kiemelt támogatása szabályozási és pályázati eszközökkel.
- A klímaváltozás negatív hatásainak mérséklése, a lakosság és a mezőgazdaság felkészítése a klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodásra.
- A védett természeti területek megőrzése, fenntartásuk, a körültekintő turisztikai hasznosítás biztosítása.
- A természetvédelmi oltalom alatt nem álló nem védett táj védelmét biztosító szabályozási előírások a területrendezési és a településrendezési tervekben.
- A jó minőségű termőföldek kiterjedése a megyében nem csökkenhet.
- Az erdővel borított és a biológiailag aktív felületek növelése megyei és települési szinten.
- A településeken élők életminőségének javítását elősegítő zöldterület fejlesztések prioritása.
- A felszíni vizek minőségének javítása (Sió, Duna, Sárvíz, állóvizek), a felszín alatti vizek mennyiségi és minőségi megőrzése.
- Az ivóvízbiztonság és ellátás 100 százalékoságának elérése, ezzel paralel a közműellátás zárása.
- A víztakarékos megoldások előnyben részesítése mind a lakossági mind a gazdasági vízigények esetén.

- A termál- és gyógyvizekre épülő előirányzott fejlesztések során a felszín alatti vízkincs minőségének és mennyiségének megőrzését és fenntartható kiaknázását biztosító feltételek kidolgozása szükséges.
- Környezetbarát közlekedési módok támogatása, a közlekedés racionalizálása, intelligens közlekedési rendszerek a megye aprófalvas csökkenő népességű vidékies térségeiben.
- A katasztrófák csökkentésére vonatkozó irányelveket a megye területén megvalósuló fejlesztések és meglévő állapotok esetében érvényesíteni szükséges.

7. A PROGRAMBAN SZEREPLŐ MONITOROZÁSI JAVASLATOK ÉRTÉKELÉSE

A megyei területfejlesztési program nem tartalmaz az annak megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezeti hatásokra vonatkozóan monitorozási javaslatokat.

A megfelelő monitorozáshoz szükség lenne egyrészt a helyzetfeltárás környezeti állapotot tárgyaló fejezeteinek adatszerúségét bővíteni. Másrészt a célokhoz, prioritásokhoz, beavatkozásokhoz bázis- és célértékeket, továbbá indikátorokat meghatározni. A program jelenleg egyiket sem tartalmazza.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Az összefoglalás a Környezeti Vizsgálat legfontosabb megállapításait tartalmazza.

A megyei területfejlesztési program környezeti teljesítményének értékeléséhez - megfelelően a 2/2005. (I.11.) Korm. rend. 4. sz. mellékletében rögzítetteknek is - olyan elemzési-értékelési módszertant alkalmaztunk, amely feltárta, hogy a megyei területfejlesztési programnak milyen közvetlen vagy közvetett kihatása lehet a környezetre, milyen környezeti hatások várhatók, illetve a hatások következtében, milyen természetűek és kiterjedésűek a várható hatások. A fejlesztési program céljait és prioritásait egy fenntarthatósági értékrendhez is viszonyítottuk, melynek négy alappillére:

- törekvés a térségi autonómiára
- más térségek iránti felelősségvállalás
- a térség megújuló képességének biztosítása
- fenntartható térhasználat

A fenntarthatósági értékrend kritériumrendszerének a program - célrendszere és prioritásai alapján - összességében alapvetően megfelelt.

A fejlesztési program céljai és prioritásai kevés konkrétumot tartalmaznak. Ez egyaránt igaz a stratégiai és az operatív programra. Az operatív programban az egyes prioritásokhoz rendelt beavatkozások is meglehetősen sematikusak, konkrét földrajzi célterületeket, illetve iparágakat, ágazatokat gyakorlatilag egyáltalán nem nevesítenek. Ebben a tekintetben - sajnálatos módon - a területfejlesztési program visszalépés a területfejlesztési koncepcióhoz képest, mivel a korábbi dokumentum számos célterületet és a jelenlegi programnál konkrétabb beavatkozási javaslatot fogalmaz meg, amelyek megfelelő alapot szolgáltatottak volna a program készítéséhez.

A területfejlesztési program a célokhoz nem rendel célértékeket és indikátorokat sem, ami megnehezíti a célok elérésének visszaigazolását. Emiatt a program megvalósulásának nyomon követése, a monitoring is nehézségekbe ütközhet.

Tolna megye területfejlesztési programja 1 átfogó célt rögzít, amellyel összefüggésben 4 specifikus célt jelöl ki. Az átfogó cél és a specifikus célok elérése érdekében a fejlesztési program 5 prioritást jelöl ki. A prioritások határozzák meg azokat a területeket, amelyekre a fejlesztési forrásokat összpontosítani kell. A prioritásokhoz az operatív program beavatkozásokat határoz meg. A különböző irányultságú specifikus célok és a prioritások tartalmuknál fogva eltérő súllyal foglalkoznak a környezeti elemekkel, környezeti hatásokkal, fenntarthatósági kérdésekkel. A 2. specifikus cél „Fenntarthatóság - Élhető környezet” a megye társadalmi és természeti környezetével kapcsolatban a fenntarthatóság és élhetőség megteremtésére irányul. A 3. prioritás „Élhető és fenntartható környezet megteremtése” a természeti környezet óvását és helyreállítását és az energiahatékonyságot támogatja. E két programfejezet kapcsolódik közvetlenül és részletesebben a környezeti fenntarthatóság témaköréhez. Közvetett módon a közösségfejlesztéssel összefüggő célok is tartalmaznak környezeti vonatkozású elemeket.

A területfejlesztési program célkitűzései környezeti szempontból illeszkednek a Nemzeti Fejlesztés 2030 dokumentum célkitűzéseihez illetve ezen keresztül a Nemzeti Vidékstratégiához, az Energiastratégiához, a vidékfejlesztési feladatokat magába foglaló Darányi Ignác Tervhez, az egészségügy fejlesztésének alapját képező Semmelweis Tervhez, a közigazgatás megújításának alapját képező Magyary Tervhez, a Nemzeti Környezetvédelmi Programhoz és a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiához. A Nemzeti Vidékstratégia kapcsán tovább lehetne bővíteni a fejlesztési programot a védett és érzékeny természeti területek gazdálkodási programjaival (MTÉT, Natura 2000), „Kert-Magyarország” kertészeti programmal, Génmegőrzés, biológiai alapok fejlesztése programmal, nemzeti erdőprogrammal. A vidékfejlesztést és a természetvédelmet összekapcsoló natúrpark hálózat kialakítási lehetősége is megjelenhetne a területfejlesztési programban.

A megyei programban meghatározott fejlesztési prioritások elmaradása esetében tovább folytatódnak a meglévő trendek, változási tendenciák. A megye gazdasági potenciálja növekedésének elmaradása a környezet szempontjából ambivalens eredménnyel járhat. A program céljaival összhangban megvalósuló új foglalkoztatás növelő beruházások és létesítmények (kereskedelmi, ipari, közlekedési) esetében szükségszerűen tovább fokozódik a környezet terhelése, ezért esetleges elmaradásuk még pozitívan is hathat a környezeti állapotra. A beruházások elmaradása a másik oldalról azt is jelenti, hogy a mostani negatív trendek, tendenciák tovább folytatódnak (pl. népességfogyás, migráció, települési környezet leromlása stb.)

A stratégiai erőforrások megőrzése és az utódgenerációk számára történő átadása a fenntarthatóság alapja. A stratégiai erőforrások mértéktelen kiaknázása, vagy elszennyezése már rövid távon is a térség versenyképességének csökkenéséhez vezet. Feltétlenül pozitív, hogy Tolna megye területfejlesztési programja a 2. specifikus cél és a 3. prioritás keretében külön is megfogalmazza az élhető és fenntartható környezet elérésének célját. A prioritás tartalmának kifejtése érinti azokat a legfontosabb szempontokat, amelyek a környezeti elemek állapotának megőrzése illetve javítása érdekében, valamint a fenntarthatósági szempontok érvényesítése érdekében feltétlenül szükségesek. Azonban konkrét tennivalókat vagy projektjavaslatokat nem tartalmaz a dokumentum. Hiányoznak a területi vonatkozások, a fontosabb javasolt beavatkozási helyszínek is.

Tolna megyében az ivóvízminőségi, a csatornázási, a levegőminőségi, zajcsökkentési és termőföldvédelmi feladatokon túl kiemelkedő természeti és táji értékek megőrzése, a táj szerkezetében és karakterében bekövetkezett kedvezőtlen irányú változások fékezése, megállítása. A megyei program általánosan ugyan deklarálja e célok fontosságát, azonban a beavatkozások szintjén nem ad konkrét megoldási javaslatokat. Turisztikai és fenntarthatósági szempontból különösen fontos a természetes és természetközeli élőhelyek megőrzése, a biológiai és táji sokszínűség fenntartása, valamint a táji örökség megőrzése és a Natura2000 területek megőrzésének biztosítása. A felszíni és felszínalatti vizek, ásványkincsek, a termőföld, a jó környezetállapot jelent még további olyan erőforrást, amelynek hosszútávú használatát veszélyeztetné a fenntarthatóság elvének elvetése.

A területfejlesztési program egyik alapvető célja, hogy hozzájáruljon a környezetállapot javulásához, a természeti értékek fennmaradásához. A program célrendszere és prioritásai - a megfogalmazott elvek szerint - nem okozza közvetlenül a környezetminőség romlását. A specifikus célok és a prioritások között is legmarkánsabban a gazdasági növekedést előirányzók esetében kell kedvezőtlen környezeti hatásokkal számolni, a célok, prioritások többsége esetében egyáltalán nem kell tartani negatív hatások bekövetkeztétől. A fenntarthatóság elve, a környezeti értékek megóvása, a környezetbiztonság, a klímaváltozás negatív következményeinek csökkentése egyes prioritások esetében megfogalmazódott, de nem minden esetben.